

* * * VESTNIK * * *

PROSVETNE ZVEZE V LJUBLJANI

Št. 9-10

SEPTEMBER-OKTOBER 1943

LETO XXII

V. Z.:

Prosvetnemu delavcu v spomin

V ponedeljek 2. avgusta 1943 se je oglasil g. dekan Ivan Tomažič v naši pisarni. Zanimal se je za delo v knjižnici in za nova predavanja iz našega narodnega področja. Naslednji dan v torek pa ga je pokosila smrt v najlepši moški dobi. Nismo slutili, da se je prišel posloviti za vedno oni vztrajni gošpod, ki je s takim uspehom in ognjem širil slovensko zavest in smisel za prosvetno delo. Kolikokrat je govoril na konferencah, na sestankih in taborih širom naše domovine.

Posebno je obračal skrb na fantovsko vzgojo v društvih. Dobro se je zavedal, da bodo iz fantovskih vrst izšli njegovi bodoči sodelavci pri društvu, zadrugi, hranilnici in pri občini. Skrbel je zlasti, da je vladala v društvu lepa in urejena domačnost, da so bile v odboru močne osebnosti, zgledni fantje, da je bilo društveno delo smotrno urejeno, da je bilo društvo v stalnih stikih s starši.

Kako lepo je bilo urejeno društvo v Selih nad Kamnikom pred 15 leti, ko je dogradil Prosvetni dom. Kako bogata je bila razstava, katero so ob tej priliki priredile članice društva. Kako vzorno je bil prirejen prvi »Materinski dan« na Selih leta 1926. ko je Prosvetna zveza vpeljala te proslave tudi pri nas. Nastopilo je 35 fantov in 20 deklet s tako pestrim programom, da

so ljudje vztrajali celo popoldne pri prireditvi.

Njegovo delo ni bilo posvečeno le župniji, temveč tudi vsej dekaniji. Njegova zasluga je, da je bil kamniški dekanijski odbor najbolj delaven na prosvetnem polju. Prvo prosvetno okrožno razstavo 24. junija 1928 je organiziral on v Kamniku. V dekaniji je bilo takrat 21 delavnih društev in 14 društvenih knjižnic. Duša lepih prireditev, gonilna sila tečajev je bil takrat g. dekan Tomažič.

Svoje bogate skušnje, svoje predloge, želje in nasvete je dal na razpolago tudi prosvetni centrali. Bil je nad 20 let član nadzorstva. Zlasti je vneto zagovarjal povezanost med društvi v dekanijskih odborih in povezanost teh z glavnim odborom. Po njegovi zamisli so se vršili dekanijski in zvezni sveti, na katerih se je obravnaval vsakoletni delovni program.

Z njegovo osebo je izgubilo trebanjsko okrožje svojega agilnega predsednika, Zveza pa vestnega nadzornika, ki je ves prosti čas porabil za napredek slovenskega naroda. Vnetemu prosvetnemu delavcu naj splete Večni Plačnik zaslužen lovorjev venec ter mu poplača z večnim veseljem vse ure dela in trpljenja, ki jih je žrtvoval pokojni dekan Ivan Tomažič na oltar trpečemu slovenskemu narodu!

Dr. Ivo Česnik:

Slovenska šaljivost

(Predavanje s skioptičnimi slikami in petjem)

Vesela narava je pravi dar božji, ki premaga prebroditi človeku življenjske tegobe in nesreče. Veselje in dobrovoljnost dajeta zaupanje v samega sebe, ustvarjata pogum, pogum pa rodi uspehe. Veselo naravo ustvarjata telesno in duševno zdravje. Le redko bomo našli izjemo, ki bi ne potrjevala dejstva pravila: »Mens sana in corpore sano.«

Vesela narava rodi šalo, dobra volja radost. Če v čašo radosti kane nekaj resnosti, nastane šaljivost.

Kadar vidimo ali slišimo ali čitamo kaj takega, kar nas iznenadi ali preseneti in vzbudi v nas smeh, a nikakor ne škoduje ali ga vsaj občutno ne žali, smo doživeli ono duševno razpoloženje, ki mu pravimo šaljivost, šegavost ali humor.

Ne vem, če bodo s to razlago zadovoljni psihologi, vendar bo nekaj šaljivosti v teh primerih, ki jih bomo navedli. Evo jih!

»Neki trgovec je kupil lepo in ljubko papigo ter jo naučil vsakega došlega kupca pozdraviti: »Dober dan, izvolite kupiti, klanjam se!« Ljudje so z veseljem prihajali v trgovino, ki je imela tako ljubko papigo za reklamo. Nekega pomladanskega sončnega dne se je zahotelo papigi po zlati svobodi. Odrčala je iz trgovine v bližnji gozd in sedla na vejo neke lipe. Mimo jo primaha kmečki očanec, ki je uzrl papigo in jo začel zvedavo ogledovati. Zelo mu je bilo všeč, ker ga tako prijazno gleda. Mislil si je: »To je prijazen ptič! Ujamem ga in ga ponese v mesto prodati, z izkupičkom pa pojdem v gostilno.« Ko pa je stegnil roko, da ujame papigo, je odprla kljun in pozdravila: »Dober dan, izvolite kupiti, klanjam se!« Presenečen je očanec snel klobuk, se globoko priklonil in znil: »Oprostite, sem mislil, da ste ptič.«

Janezek je bil pri razlagi gospoda učitelja v šoli o Jurčičevem »Juriju Kozjaku« nepazljiv. Gledal je skozi okno in mislil na kolone, ker so tisti

dan doma klali. Gospod učitelj ga je poklical in vprašal: »Janezek, kdo je spisal Jurija Kozjaka?« Janezek je skočil na noge in se odrezal: »Jaz že ne!« Gospod učitelj je bil nejevoljen in ga je pridržal po pouku za kazen v šoli. Sošolci so obvestili Janezkovo mamo, ki je pridirjala v šolo nad gospoda učitelja z vprašanjem, zakaj je Janezka zaprl. Učitelj je razložil materi, da je Janezek na vprašanje, kdo je spisal Jurija Kozjaka, odgovoril, da on ne. Mati pa je olepšala fantov izgovor takole: »Gospod učitelj, ne rečem, da Janezek ni včasih poreden, a laže pa Janezek ne. Jurija Kozjaka gotovo ni on spisal.«

Kako pa je pri nas Slovencih zastopana šaljivost? Ali ima naš narod, ki je preživel toliko hudih časov in bridkih ur v svoji zgodovini, kaj šaljivosti?

Tako v narodnem kakor v umetnem pesništvu, kakor v umetnem pripovedništvu se zrcali šaljivost, znamenje ljudskega zdravja in vesele narave. Treba je odpreti knjigo ljudske modrosti v pogovorih in rekih in zasledili bomo, pristno nepokvarjeno šaljivost.

Evo nekaj takih primerov:

Ako stopiš mačku na rep, zacvili. — Baba kosi, dedec strže korenje, sin polže strelja, hči polena kolje.

Bog je ženski iztrgal jezik, ga vsadil in zrasel je hren. Bolje je mladim žeti, kakor starim cekine šteti. Bolna je, delat ne more, godci zagodejo, plesat pa pojde. Če krava veliko veka, ima malo mleka. Če se pravdata dva, dobi samo advokat — od pravdarjev pa je eden v srajci drugi pa je nag. Čim več bab okoli otroka hodi, bolj je kilav. Čevljarjeva baba in kovačeva kobila sta vedno bosí. Čič, ne da nič, ostalo pa malo. Da ima koza denar, gospod bi ji rekli. Dohtar pravice prijatelj petice. Je neumen kot maček, ki stoji v vodi, pa se s slino umiva. Kadar maček najbolj miži, je treba lonc skriti. Kaj se bo hvalila sraka s pavovim perjem. Katera kokšč veliko kokodajsa, malo nese.

Znane so dogodivščine pretkanega

Kurenta — te so pristno slovenske, zato jih omenjam. Močni kovač, ki je služil pri nekem bogatem kmetu celih dolgih sedem let, si je prislužil sedem belih vinarjev in eno suknjico. Ko je dokončal to službo, se je napotil po svetu. Koder koli je hodil, je vpil: »Sem let sem služil, sem sedem belih vinarjev zaslužil in eno suknjico.« Sreča ga berač, ki mu pravi: »Če si jih zaslužil sedem, daj mi eno.« »Na — na, saj mi jih ostane še šest,« veli kuret in gre dalje kričeč: »Sem let sem služil, sem sedem belih vinarjev zaslužil in eno suknjico! En vinar sem pa daroval potrebnemu beraču.« Seveda se mu je smejalo vse od kraja. No, zato so ga nadlegovali berači drug za drugim, vsakemu je dal po en vinar ter vpil in pravil, koliko je služil, kaj je zaslužil in koliko je že razdal. Nazadnje mu ostane samo še suknjica. Ali glej, poprosi ga za mili dar samo še en berač, ki pa je bil sam Bog. Ker pa ni imel Kurent nobenega vinarja več, mu dá suknjico. Nato pa reče berač: »Ti, Kurent, ti si res usmiljena duša.

»Kaj pa si ti pozelel?« — »Hahaha!« se zasmije Kurent, »kaj mi neki moreš dati? No pa če imaš res kaj posebnega, tak mi daj goslice, da bo moral vsakdo plesati, če zagodem; puško, s katero ustrelim vse, na kar koli pomerim: nit, ki bo držala kar koli zavežem; železno stolico, na katero se prilepi vsakdo, dokler ga jaz ne izpustim. Ta stolica naj bi vedno bolj pekla, če bi bil kdo na njej.« Kurent se je le norčeval, kakor je bila to njegova navada. Kako pa se je začudil, ko opazi, da ima pod pazduho goslice, čez ramo lepo puško, v žepu niti, poleg sebe pa železno stolico. Berača pa ne ugleda nikjer več. Kurent si misli: »Kaj bo, kaj bo, dobra je ta,« ter gre proti nekemu mestu. Tam uzre na pašniku gospoda, ki je streljal velikega ptiča, a ga ni mogel ustreliti. Kurent se mu začne rogati: »Hohoho, gospod, ali vas ni sram, da niti tega ne zadenete?« Gospoda pa ujezi, da se mu posmehuje tak nepridiprav in reče: »Če ga ustreliš, pojdem nag ponj!« Kurent pravi: »Dobro, velja!« Vzame puško, pomeri, ustrelji, a ptič pade mrtev baš na

sredo velikega robidnika. »Torej gospod moj, ali ste mož beseda?« vpije Kurent. Gospod se brani na vse mogoče načine, ponuja mu denarja, prosi, moli, preklinja — a izdalo ni vse to nič. Sleče se ter zleze z veliko opreznostjo skozi robidovje. Ko je bil na sredi, pa vzame Kurent goslice ter začne tako lepo petigosti, da jame oni gospod kar plesati po tisti robidi, da je slednjič ves krvav in trd priplezal iz nje, nakar je še dolgo skakal, prosil in rotil. Ko se Kurentu zazdi, da gospod že omaguje, jenja gosti, se pokloni in odide. Gospod pa gre in ga zatoži sodnikom. Tem gospodom se je zdela ta hudobija tako velika, da so ga obsodili na vislice, Melgovt (rabelj) je čakal le še povelja, da mu zavije vrat. Kar spregovori Kurent: »Gospodje sodniki! Kdo koli sedi na enakem tronu kot jaz sedaj, ima še kako željo na prosto, ki mu jo izpolnijo. Moja želja pa je majhna, dajte mi goslice, da vsaj enkrat še zagodem, potem pa naj umrjem, če že res moram umreti.« Sodniki so bili takoj pripravljeni, da mu dovolijo skromno željo. Oni gospod pa, ki se je bil naplesal v bodeči robidi vpije: »Ne dajte mu, ne dajte mu, bomo plesali da bo joj, ne dajte mu!« Sodniki ga pa ne poslušajo in gospod še enkrat zavpije: »Ne, ampak gotovo je to, da se ne boste kesali! Ker pa mu mislite dovoliti, prosim vas, privežite me h kolu, ker sem se že naplesal.« Njega privežejo h kolu, a Kurentu dajo goslice, Kurent zagode, a vsi sodniki in poslušalci začno plesati in skakati, da jim pritečejo po čelu vroče srage. Nastal je strašen šum, vpitje, prošnje, kletve vse vprek. Melgovt je skočil z vislice ter si zlomil nogo. Oni gospod pa je drgnil in mencial ob kolu neprestano gori in doli, kriče: »Saj sem vam dejal, da mu ne dajte.« V splošnem vpitju je opazil Kurent ugoden trenutek in izginil; spravil je lepo svoje goslice ter jo pobrisal. Nikomur ni prišlo na um, da bi telkal za njim.

Kurent je šel po svetu. Ustavil se je pri nekem kovaču, kjer je služil mnogo let. Ko se Kurenta domisli smrt, pride ponj. Reče mu: »Kurent, čas bi bil, da te povedem k Bogu!« »Prav imaš,« od-

vrne on, pa pojdi, pojdi na to jablano in natrgaj košek lepih jabolok. Poneseva jih Gospodu v dar.« Smrt se spravi na drevo, Kurent jo pa priveže z nitjo k drevesu in jo tam drži dolgo časa. Dokler je smrt rada ali ne rada počivala na tem drevesu, na svetu ni nihče umrl. Smrt ga prosi in vzdihuje, a zaman. Ko mu pa obljubi, da ne pride nikoli več ponj, jo odveže, nakar zdirja domov, da se je kar kadilo za njo. Smrtnjak, njen mož, pa pravi: »Čakaj, čakaj, ga pa jaz dovedem!« A kaj, še slabše se mu je zgodilo. On jih je pa dobil s palico že za zajtrk. Ko Smrtnik obljubi Kurentu, da ga ne pride več klicat, sme tudi on z drevesa. Za sedem let pa pride ponj sam peklenški vladar, da poizkusi tudi on, kaj zna Kurent. Kurent pa spravi tudi hudiča v meh. Čez nekaj let pride nad Kurenta hudič, ki je bil na eno nogo hrom. Kurent ga ogovori: »Oj, kako se mi smiliš; truden si od dolgega pota, truden. Sedi, sedi na ono stolico, da se malo odpočiješ.« Hudič se vsede, vstati pa ne more več. Kurent pa se smeje, segreje železo, pa mu posmudi še drugo zdravo nogo. Stolica pa je pekla hudiča čez dalje bolj, da se je kar zvijal od bolečin. Kurent je ožgal hudiču še drugo nogo, tako da je postal hrom na obe. Hudič je vpil, prosil, klel, Kurent pa se je smejal in žgal. Po sedmih letih ga spusti in hudič je komaj prišel nazaj do pekla. Vesoljni pekel se je zarotil, da ga noče med se, kdo neki bo Kurentu kos.

Kurent se je po mnogih letih naveščeval življenja. Poizkusiti je hotel najprej v peklu, na nebesa se itak ni smel preveč zanašati. Napoti se pred peklenška vrata. Ko ga hudiči zagledajo, začeno strašen hrup, vsi hite prestrašeni k vratom ter jih tišče tako močno, da jih s kremplji prebodejo skozi. Kurent si misli: »Čakaj, moram prej te žebličke zbiti in potolči!« Ter zabije štrleče kremplje na nasprotni strani zopet v les. Nazadnje pa je moral umreti. Sv. Peter ga ni pustil v nebesa, pa toliko mu je vendar prijenjal, da mu je nekoliko odprl vrata, češ, naj vendar malo pokuka v nebesa. Pust pa je uporabil to priložnost in je vrgel klobuk

skozi odprtino v nebeški dvor, potem je pa rekel, da gre ponj. Ko pa je bil že v dvoru, se je usedel na klobuk rekši: »Bog je dal tako pravico, da sme vsak na svojem sestiti.« In je ostal v nebesih.

Tudi v legendarnem svetu je našla slovenska šala svojo snov. Priljubljene so šaljive legende o sv. Petru in Kristusu. Naj omenim dve. Prva govori o bogatinki in o revni. Pri prvi nista dobila utrujena popotnika Kristus in Peter prenočišča, češ: »Tarih ne sprejemem, le drugje si iščita prostorov. Reva ju je gostoljubno sprejela pod streho, postregla z gorko večerjo in jima ležišče pogrnila z belim prtom. Ob odhodu drugo jutro sta ženo vprašala, kakšno plačilo si želi. Reva ju je prosila za blagoslov, da bo njeno delo uspešno. Ko sta tujca odšla, je žena začela zgibati platno. Zgibala ga je do večera, da je bila hiša že polna do stropa. Skopa bogatinka je za to zvedela in si grizla ustnice, da je tujca tako nejevoljno odpravila. Ko sta se Kristus in Peter čez nekaj dni vrnila v vas, sta vprašala bogatinko za prenočišče. Sprejela ju je in postregla. Ko sta se ob prvi zarji poslavljala, sta vprašala bogatinko, česa si želi za plačilo. Prosila ju je, naj bi ves dan imela opravka z onim delom, katerega se bo zjutraj lotila. Pritrdila sta in odšla. Bogatinka je mislila na zgibanje platna. Predno se je spravila na to delo, se je lotila kuhe, da bo potem neovirano zgibala ves dan platno. Toda joj! Kuhala je in kuhala ves dan do večera.

Druga legenda se razjasnuje, zakaj na Krasu ni vode. Hudomušno se norčuje iz Kraševca, ki je prenočil Kristusa in Petra, ponoči ukradel iz njune torbe gnjat in vanjo potisnil leseno tnalce, češ: »Saj popotnika gnjati ne smeta jesti, sicer sta žejna na poti preveč!« Ko sta drugi dan počivala ob studencu, je Peter segel v torbo, da si uteši glad z gnjatjo, ko pa je izvlekel leseno tnalce, se je razburil in dejal, naj tatu in vse sosede kaznuje Gospod. Kristus mu je odgovoril: »Kazen naloži ti, jaz jo izvršim!« Peter je nekaj časa pomišljal, nato pa zaprosil: »Naj vsa voda naenkrat izgine iz Krasa!« In ob tej priči potegne čez huda burja, usahne stude-

nec in izpod nobenega griča in iz nobenega dola ne izvirajo več studenci. Od tedaj ni na Krasu vode.

O odvetniku je znana tale zgodbica. Kmečki očanec je pripeljal v Ljubljano k odvetniku drva. Zaračunal mu je prekomerno. Odvetnik se razjezi. Kmetu straši, da ga ovadi državnemu tožilcu zaradi oderuške cene... Ižanec pa mu ravnodušno odvrne: »Saj ste tudi vi meni lani zaračunali za malo tožbo 300 lir, a je vendar težje sestaviti in pripeljati v Ljubljano toliko drv, kot pa sestaviti eno malo tožbo.« Odvetnik se je nasmehnil hudomušnežu. »Pomislite, da sem jaz delal z glavo!« Kmet pa se obregne: »Tudi moja dva vola sta delala z glavo, saj nista vozila z repom!«

Vsaka pokrajina ima šaljive pripovedke in smešnice. Slovenci pa imamo razne smešnice o Verželjcih, o Kroparjih, o Ribničanih in Višnjanih, ki imajo priklenjenega polža. Najbolj znani pa so Ribničani. Zakaj je toliko smešnic o njih. To nam najbolje razodeva znana pesem o Ribničanu Urbanu.

Sem Ribničan Urban,
po celem svetu znan.
Premoder sem glave,
pa žlice imama nove.
Vre, vre, vre, mi smo Ribničanje!
Cel teden smo okol hodil,
v nedeljo smo Boga prosil,
da bi loncev ne pobil.

Poslušajte najpoprej,
kar se vam zdej povej,
od žličnega gradu
k je tam pri Skledniku,
kak bistra je ta posoda,
kjer se hrani Sūha roba.

Kak žalosten ta svet,
gotov je bil popred,
k ni bilo taci ljudi,
da b žlice dejlali.
S kruhovimi skorjami so jeli,
sklede na kolenih meli.
To ni kaj bistro blu,
od ust je kapalu.

Potem trje možje,
od svetga Primože,
se spomnijo najprej,
kar se vam zdaj povej:
Od širocih ust so mero vzeli,

so žlice delati začeli,
so storili robe te,
za cele dežele.

Potem so šli po svet,
pozimi in polet.
Pa ne samo možje,
kar leze in kar gre.
Skledo mleka si zgovarja,
v torbo kruha, v varžet dnarja,
ko robo vso proda,
nij dnarca, nij blaga.«

Najbolj znane so one o Matevžku, katere je obelodanil humorist Franc Milčinski:

Dokler je bil Matevžek reven ni imel konja in je nosil robo križem sveta.

Nekoč je bil povabljen k premožnemu gospodarju na kosilo. Zelje mu ni dišalo. Ko so pa prinesli na mizo žganec se je zahvalil za povabilo in se pomaknil bliže k mizi. Gospodar je hudomušno dejal: »Žlice nimamo!« Matevžek je pa segel za boto pri čevlju, kjer je imel spravljeno žlico, in odvrnil: »Jo imam sam!« Po kosilu ga je hudomušno vprašal hišni gospodar, kako je bilo z njegovim konjem. Matevžek se je odrezal: »Jako dober konjiček je bil! Komaj se je krota navadila stradati, pa je poginila. Še bi živela, če ne bi zmanjkalo oblanic.« — Gospodar je vprašal dalje: »Kako to, ali je konj žrl oblanice?« — Matevžek je modro in počasi odvrnil: »Da, da oblanice. Nataknil sem mu zelena očala, da je videl oblanice zelene in mislil, da je v jaslih detelja. Mulil in mulil je oblanice, od njega pa so zadaj padali hlodci, ravno pravšni za žlice. Kadar je bilo hlodca za dva čevlja zunaj, sem ga odžagal.«

Gospodinja se je nad pripovedovanjem razhudila: »Fej te bodi!« Gospodar pa je pristavil: »Ribničani so neumni!« Matevžku je padel vivček iz ust, vstal je, oprtal krošnjo in dejal: »Bog plačaj! Z Bogom! Vesta Ribničani niso neumni, neumni so tisti, ki verjamejo njihovim storijam!«

Matevžek je imel za ženo trmasto Gorenjko Mino. Vedno je morala njena veljati. Ko sta šla nekoč čez pokošeno polje poleg potoka, je Matevžek omenil: »Glej senožet je bila pravkar po-

košana.« Mina se je odrezala: »Ne pokošena, postrizena.« Matevžek se je razhudil, žena pa tudi. Začela sta se bunkati in obdelovati s pestmi. Matevžek je bil močnejši. Mina se je umaknila in telebnila v potok. Ko je čofotala po vodi in ni mogla govoriti, je kazala s prsti, da je bila senošet postrizena. Matevžek si je pa mislil: »Čakaj, čakaj, minasta Mina!« Vse narobe slišiš. Te bom že naučil!« Oddaljeval se je od nje in šel nasproti vodnemu toku, Mini je silila že voda v usta. Kopel ji je postajala neprijetna. Začela je prositi moža, da naj jo potegne iz vode.

Ribenčana je bolel zob. Prišel je v Ljubljano v Židovsko ulico, kjer je svoj čas neki čevljar izdiral zobe. Potožil je o hudi bolečini. Čevljar ga je posadil na stol in mu privezal dreto na zob in na kljuko pri vratih. Ukazal mu je, da mora držati zelo napeto dreto. Pri tem je v naglici zbedel Ribenčana v sedalo, tako da je skočil urno s stola. Pri tem pa mu je zletel zob iz ust. Čevljar ga je takoj prijel, in pokazal Ribenčanu. Ribenčan je zinil: »To je bil pa res velik in boleč zob, imel je korenine do sedala, prav tja sem ga čutil.«

Kaj pa naša umetna proza? Ali je v njej kaj šaljivosti? Ali so v naši lepi književnosti že izklesali kateri humoristični pisatelji kake humoreske.

Prvi naš humorist je Alešovec Jakob, doma iz Skaručne pod Šmarno goro, ki se je šolal pri frančiškanih v Kamniku in dovršil 6 gimnazijskih razredov v Ljubljani, nato je nekaj mesecev obiskoval učiteljske, bil domači učitelj pri pesniku Vilharju, dokler se ni z vso vnemo lotil časnikarstva; urejeval je humoristični list »Brencelj« od l. 1869. do l. 1885., ko si je privoščil tedanje nemškutarje in sodeloval pri »Slovincu«. Mladostna leta svojega študija je šaljivo opisal v knjigi: »Kako sem se jaz likal,« v tedanje ljubljanske razmere pa je posvetil z »Ljubljanskimi slikami«. Iz policijskih in sodnijskih prilik tedanjega življenja se je ponorčeval v »Ričetu iz Žabjeka«. Prvo knjigo še danes s pridom bere slovensko dijaštvo.

Znano je, da je Josip Jurčič skoro

v vsako večjo povest ali roman vpletel smešno originalno osebo, ki je osladila resno povest s šalo. Tako srečamo v »Desetem bratu« znamenitega Krjavlja, nekdanjega vojaka-mornarja, ki je na ladji stal na straži in hudiča pre sekal.

Fran Levstik, veliki kladivar slovenske besede, oster kritik, je iz bogastva narodne zakladnice ustvaril prelepo ljudsko umetno povest o »Martinu Krpanu«, ki pozna pristne slovenske šaljivosti, zlasti ko prikazuje zdravo prebrisanost notranjskega korenjaka, in smeši običaje in razmere na dunajskem cesarskem dvoru.

Fran Erjavec je že v svojih gimnazijskih letih v Alojzijevišču v »Vajah« pokazal dar humorističnega pisateljevanja. Tamkaj je objavil humoristične črtice iz življenja Schnakschneperleina, naravoslovca čudaka, ki jih je pozneje predelal in kot zrele šaljive zgodbe izdal leta 1858.

Janez Trdina je na svojih pogostih sprehodih in potovanjih po dolenskih hribih in dolinah spoznal kmečko ljudstvo zlasti Podgorce pod Gorjanci od Št. Jerneja do Toplic in zapisal v svojih bajkah in povestih o »Gorjancih« in »Sprehodu v Belo Krajino« v pristnem narodnem jeziku, slogu, marsikatero šaljivo dogodivščino.

Izmed ljudskih pisateljev polpretekle dobe je z zdravim humorjem marsikatero uro osladil preprostemu bralec Fran Jaklič, v opisovanju Suhe Krajine in ribniške doline, tu je natrosil dokaj šaljivega zrnja, n. pr. »Za možem«, »Lepi Tonček«, »Zadnja na grmadi«.

Najbolj znani in najboljši slovenski humoristi so pa Rado Murnik, Danilo Feigel, Fran Milčinski in Janko Mlakar. Nedvomno prvači Murnik. Kdor vsaj malo ljubi slovensko lepo knjigo, bo z velikim pridom in zadovoljstvom bral njegove »Navihance«, zbirko »Ljudskih okroglih zgodb«, »Jare junake«, »Šaljive črtice iz vojaškega življenja«, »Lovske bajke in povesti«, veselo novelo »Matajev Matija«, roman »Groga« in »Na Bledu«.

V humoreski »Prisiljeno zelje« se je ponorčeval iz petošolske ljubezni in štu-

dentovskega kovanja verzov. Njegov prepisovalček pošilja luni tele žalostne vzdihne:

O ti blede polna luna,
kaj se skrivaš! Te je strah?
Razglašene so strune lire
in pa mene zraven — ah!

Polna luna, polna luna, luna mila,
in okrogla luna sploh.

Fran Milčinski je s svojimi kratkočasnicami in črticami risal smešne strani iz ljubljanskega in mestnega miljeja. Zelo priljubljen predmet mu je bilo uradništvo, včasih tudi kmečko delovanje in življenje, ki ga je do dobra poznal. Tako so nastale zbirke: Igračke, Muhoborci, Drobiž, Gospod Fridolin Žolna in njegova družina, Dvanajst kratkočasnih zgodbic tokraj in onkraj Sotle ter tam preko. Celó v pravljieni svet je uvedel šalo. Znane njegove pravljice so »Tolovaj Mataj« in druge slovenske pravljice. Kot sodnik je imel mnogo opravka z mladinskim skrbstvom ter je poznal do dobra zanemarjeno mladino. Njegovi »Ptički brez gnezda« so odlična vzgojna povest z marsikatero šaljivo osoljeno stranjo. Smeha polni so »Batalci«.

Janko Mlakar je napisal nekje, zakaj piše zabavno in šaljivo. Takole se je odrezal: »Vesel sem v družbi, šaljiv v predavanjih in spisih zgolj iz ljubezni do bližnjega. Ljudje bi radi slišali kaj veselega in kratkočasnega, jaz jim pa rad ustrežem, ker jim ne morem odreči.« Njegovo šegavo kramljanje o turah po Visokih in Srednjih Alpah, ki jih je zbral, da je Slovensko planinsko društvo založilo in dalo natisniti že 3 zvezke »Izbranih planinskih spisov, je spravilo v dobro voljo še tako bridkoresnega bralca, »Mentorjevi« naročniki pa ne bodo pozabili njegovih »Spominov«, zabavnih zgodb iz dijaškega in profesorskega življenja. Zelo so bile priljubljene zgodbe o Trebušniku: »Trebušnik na slovanskem jugu« ali »Kako je Trebušnik hodil na Triglav«.

Slovinci tudi nismo bili brez humorističnih listov. Prvi je bil »Jurij s pušo«, ki je izhajal l. 1869. na Dunaju,

drugi »Pavliha«, ki je izhajal istotam l. 1870. O »Brencelju« sem omenil že spredaj, da ga je urejeval Alešovec od 1869 z malim presledkom do l. 1885. Pozneje so še izhajali: »Škrat« 1883, »Rogač« 1886, »Brus« 1889, »Brivec« 1891, »Jež« 1902, v katerem je zabaval slovenski svet »Žane iz Ljubljane« (Rado Murnik), »Osa« 1905. Po vojni pa je izhajal nekaj časa »Čuk na pal'ci« v Gorici, »Kurent« 1918 in »Muhe« 1926.

Tudi naše narodno pesništvo ni brez šaljivosti. Stare narodne junaške pesmi so večinoma resne. Vendar zasledimo v njih nekaj šaljivega zrna. Treba je prebrati pesem o kralju Matjažu, da se prepričamo o resničnosti te trditve. Zlasti zveni šaljivo struna v pesmih o Matjažu in Alenčici, prelepi kraljici ogrski. Znana je tudi pesem iz turških bojev: Lavdon pri Belgradu. Lavdon oblega Belgrad in hoče premagati turško vojsko:

Ošaben Turk se mu smeji
in Lavdonu govori:
Si prišel mene ti častit,
al' prišel zajce si lovit?
»Ne pridem zajcev jaz lovit,
al' prišel tebe sem častit:
s svinčnimi krogli te škropit
in črnim prahom te kadit!«

Narodna pesem o Ravbarju opeva boje pri Sisku in vpleta vanje norčave verze. Evo nekaj takih:

»Gospod Ravbar dram' Ljubljance:
Oj, Ljubljanci, oj zaspanci,
brž iz pernic ostanite,
brž na vojsko pripravljajte!
Pa za Ravbarjem hodile,
so Ljubljanke, ga prosile,
srebra, zlata ponujale,
družeta si odkup'vale.
Ravbar: »Gospe, tih in mamke,
potrpite malo samke,
zdaj ni časa odkup'vati,
sila se je vojskovati.«

Narodna pesem je z nagajivo šalo vpleta tudi živalsko življenje: čuka, sovo, polža, kosa, lisico, komarja in muho. Saj so znane pesmi: »Čuk se je oženil«, »Polž se je pa ženit šel«, »Lisica je pa ena zvita zver«, »Komar in muha

plešeta«. Prav pogosto se prepeva tale pesem:

Lepo mi poje črni kos,
oj črni kos, oj črni kos,
Tam v zelenem bukovju,
oj bukovju, oj bukovju.

Tudi naše umetno pesništvo ni brez šaljevih snovi, naš starejši in mlajši pesniški rod ljubi šalo. Zbadljivih in satiričnih pesmi je nekaj.

Naš največji pesnik dr. France Prešeren je pel sicer po večini resne pesmi, a vendar ne manjka med njimi tudi prešernih po njegovi lastni izjavi: »Sme nekaj nas, ker smo Prešernove biti prešernih. Pesem kaže dovolj, kako je naš oče krotak!« Med temi zbadljivkami jih je nekaj satiričnih, nekaj pa šaljevih. Pa še celo one, ki naj bi bile satirične, omili z napisom:

»Naj misli, kogar bi puščice te zadele,
da na visoki vrh lete iz neba strele!«

Nato poje o »vzroku nezlatega veka«, »novem pegazu«, da je po Čebelicah šaljev pouk pevcem letnih časov, pravljíčarjem, pesmim brez s in c itd. Še iz marsikatero druge pesmi se glasi zdrav humor. Preberimo Soldaško, Od železne ceste, Hčere svet, Dohtarja, Zabavljive sonete, Zarjavelo Devico.

Simon Jenko se je pošalil precej debelo iz dozdevnih nesreč zaljubljenecv v znani pesmi »Naš maček«. Znatno mero zdravega humorja je imel Matija Valjavec. Poglejmo v njegovih poezijah pesmi: Znamenja dežju, Kmet v risu, Ovsenjak, Zaprta smrt, Volk in pes, pa se bomo iz srca nasmejali njegovemu norčevanju iz človeških napak.

Klasične besede pesnika Antona Medveda je zvenela pogosto šaljivo. Saj je spisal, kakor je znano, tudi veseloigro »Na ogledih«, »Prvi april«. Ako prelistamo njegove pesmi, nam zdrava šegavost razveseli obraz. Za primer si preberimo njegovo legendo: Zakaj ni na Krasu vode, njegovo Zaroko in Literata, ki pil je liter rad.

Kaj pa novejši pesniki? Ali so v svojih liričnih in epskih pesmih poznali veselo besedo?

Nočem vam naštevati manj pomembnih, ki so zlasti mladini pesnili vesele in zdrave zabavne, lirične in epske pesnitve. Omenim naj tri najbolj znane poete: Dragotina Ketteja, Silvina Sardenka in Otona Župančiča.

Ncrčavo šaljivo pa brne Kettejeve strune v pesmih: Zelje, Literarni pust, Podgorska devica — svetnica, Take so pesmi kritiku in Zimska idila.

Kar nam dela Ketteja najbolj simpatičnega je njegova resna moškost. Ali se ne nasmejnemo ob njegovi šali:

O nismo tak častilci belih kož,
da bi ko Samson v krilu pri Dalili
tam s kodri svojo moško čast izgubili...
O ne, vi milostna, smo pa le možje!...

O nežnem in globoko čutnem pesniku Silvinu Sardenku, si skoraj ne moremo misliti, da je zapel kako šaljivo. In vendar zasledimo med njegovimi pesmi marsikatero nagajvko. Odprimo Marjetice in preberimo: Prve snežinke, Veselo pesem, Polževe modrosti in Saj ni čuda, pa se bomo od srca nasmejali. Najbolj znana pa je njegova pesem o ciganu:

Cigan je zmaknil klarinet,
in hodil piskat širom v svet,
oj ta ciganasti cigan!
Dajali smo mu vinarje,
a kradel je goldinarje,
oj ta ciganasti cigan!

Oton Župančič je spesnil mnogo šaljevih pesmi. Po svojem rojstvu Belokranjec je prinesel v naše slovstvo pristen narodni humor iz te prelepe pokrajine za Gorjanci. Zlasti njegov Ciciban nam to izpričuje. Berimo pesmi: Veselj in žalostni koledniki, Dedek samonog, Kadar se Ciciban joče, Vrabci in strašilo, Kroparji, po Vodopivcu uglasbene žabe, Ciciban in čebela, Medved za medom, Zlato v Blatni vasi, in duša se nam bo nasmejala. Izmed več drugih njegovih šaljevih pesmi so znane: Kvartopirci, ki so med sv. mašo kvartali, ki jih je ukanil vrag in izginil kot kafra. Dobesedno pa navedem za njegovo pesnikovanje značilno:

Vi drugi imate ljubice,
vi drugi imate denar

a jaz, jaz imam po stran' klobuk
pa kaj mi vse drugo je mar.

Čepel je cigan božični čas,
ves gol, le z mrežo pokrit.
mimo njega so hodili ljudje
in vsak je bil v kožuh zavit.

Ta cigan je bil velik humorist,
kot malo je takih pri nas,
skozi luknico prst je potiskal ven
in se tresel: Hu — zunaj je mraz!

Postrani klobuk, pokonci glavo,
v molk srca zagrnj mrak,
ne javkaj poet — in rože polne
naj vrag si zatakne za trak!

Lahko bi razglabljali še o tem in onem. Če se s tem vzbudi pri cenjenih poslušalcih veselje, da bodo s pridom posegli po delih naših humoristov in se vsaj nekoliko pozabavali po Horacevem geslu: »Utile cum dulci!« sem dosegel svoj namen.

V.:

Kulturno udejstvovanje katoličana

Pojem katoliškega kulturnega delavca in na splošno katoliškega izobraženca je mnogo širši, kakor pa se po navadi misli.

Pred katoliškim izobražencem se namreč odpirajo najrazličnejša in številna področja kulturnega udejstvovanja. Sodobna kultura je skupek številnih specializiranih strok, ki vsaka zase zahtevajo mnogo znanstvenega truda. Na splošno moremo danes reči, da se je kultura oddaljila od tiste enotne usmerjenosti, ki je bila z njo prežeta v stoletjih največjega процvitanja krščanske skupnosti. So pa nekatere stroke, nekatere področja, ki so se v večji meri oddaljila od vodilnega principa krščanske kulture in je zato treba v njihovem območju katoliška načela še prav posebej uveljaviti, jim priboriti vodilno vlogo ter pregnati zmotne predsodke.

Zato trdimo, da je področje katoliškega kulturnega udejstvovanja zelo široko in mnogostransko. Navajeni smo na besedo »katoliški kulturni delavec« in še danes radi govorimo o »katoliških inteligentih« ali izobražencih. Zdi se, da se ta pojem vendarle uporablja preveč širokogrudno in da ga raztegujemo nekam čez mero. Izobraženec nosi ime katoliškega kulturnega delavca ali na splošno katoliškega izobraženca le takrat, kadar obvlada vsaj eno kulturnih strok, a ne samo obvlada, temveč jo zna presojati in sousmerjati pod vidikom katoliških načel ter pogumno prevzeti odgovornost, da jo pripelje nazaj v krščansko miselno skupnost. Ni-

kakor s tem ne odrekamo priznanja številnim katoličanom in nekatoličanom, ki se z vso vnemo udejstvujejo na raznih odsekih kulturnega poslanstva in že s svojim tehničnim delom veliko doprinejajo k napredku resnice. A vendar je za pojem katoliškega kulturnega delavca značilno prav prizadevanje, da vse to tehnično delo svoje stroke poenoti in ga navdahne z nekimi vodilnimi načeli, ki jih zajema iz svoje katoliške izobrazbe in prepričanosti. Če se torej katoličan uveljavlja na kakem kulturnem področju, s tem še ne postane katoliški kulturni delavec, saj more isto delo opravljati tudi nekatoličan. Je pač katoličan, ki se kulturno udejstvuje, a ni katoliški kulturni delavec. To, kar mu daje, je vprav poslanstvo, ki ga izvaja v svoji stroki v luči katoliških principov.

Razumljivo je, da na nekaterih področjih pride to poslanstvo manj, na drugih pa spet bolj do izraza. Področje jezikoslovnih strok nudi veliko manj priložnosti za ipodbijanje katoliških načel kakor na primer področje medicine, kjer še vedno prevladujejo materialistična načela, ali pa zlasti književnosti, kjer prav za prav prihaja ta duh nasprotja še najbolj v ospredje. Prav tako daje področje juridičnih in socioloških strok obilo gradiva, ki ruši enotnost katoliške kulturne zgradbe, podobno tudi druge veje znanosti ali umetnosti in na splošno razne panoge, ki so bolj ali manj v zvezi s kulturnim prizadevanjem. Ker pa se sodobna znanost še

vedno cepi v mnogovrstne specializirane stroke, je teh področij tudi vedno več in zato tudi vedno več zahtev, ki se stavljajo katoliški eliti.

Ni naloga katoliške kulturne elite, da bi si razna kulturna področja osvajala zase; nje naloga je le ta, da tam uveljavlja vodilna načela resnice, da ustvarja elemente enotnosti in sousmerja razne kulturne stroke v skupno in enotno kulturno zgradbo. Katoliška kultura ni namreč nekaj neživljenjskega, od realnih življenjskih zahtev ločenega, temveč je harmonična skupnost raznih kulturnih področij, ki jih vse vodi enoten duh resnice in absolutna podrejenost dejanstvu.

A v to veliko in odgovorno delo mora iti katoliška inteligenca dobro pripravljena, izvežbana zlasti v nauku tomistične filozofije, ki vsebuje vodilne principe za vse znanstveno in na splošno kulturno udejstvovanje in ki je kakor nekaj

tudi danes poklicana, da ustvari kulturno sintezo ter upesvati katoliško pojmovano kulturo. Prva dolžnost katoliških izobražencev je torej ta, da si temeljito prisvoje načela tomistične filozofije ter nato v njeni luči sousmerjajo sodobno kulturno prizadevanje in ga uravnavajo resnici naproti.

Slovenci imamo pred marsikterimi drugimi narodi to prednost, da nam je načelo tomistične filozofije bogato razločilo ter mojstrsko izdelanem sistemu uporabil na sodobne zahteve naš filozof Aleš Ušeničnik. Malokateri narod se more ponašati s takimi deli, kot so izšla iz rok slovenskega filozofa. Toda ni dosti, da imamo načela tomistične filozofije tako zbrana. Treba se jih je navzeti in jih potem na posameznih kulturnih področjih vzbuditi k življenju. In to je tista velika naloga, ki stavlja slovenski katoliški inteligenci kot njeno življenjsko poslanstvo.

Knjižnica

Zanimanje za lepo knjigo stalno napreduje. To nam kaže lepo število obiskovalcev Ljudske knjižnice v Ljubljani. Od 1. I. 1943 pa do 30. VI. 1943 je znašalo število obiskovalcev 9087, ki so si izposodili 22.815 knjig. Knjižnica sama lepo napreduje in je svojo bogato zakladnico obogatila v istem času s 412 novimi knjigami.

Izšla je dolgo napovedana ilustrirana izdaja klasičnega **Levstikovega Martina Krpana**, kakor ga je v skoraj 60 podobah predstavil slikar **Lojze Perko**. V impozantni obliki, ki je določena, da krasi mize slovenskih družinskih sob ali salonov, z naslovno sliko, ki nam predstavlja našega notranjskega junaka z mesarico v roki, jezdočega mršavo, a žilavo kobilico ter mogočnim napisom, tiskanim čez risbo, zajame takoj oči in pritegne radovednost tudi po notranji risarski opremi, ki jo je oskrbel mladi slikar in risar, doma iz krajev junaka Martina Krpana. Zdaj leži pred nami ta velika knjiga, ena največjih, kar jih je bilo tiskanih pri Slovencih. Tako je

založništvo Slovenčeve knjižnice že na zunaj hotelo poudariti pomembnost Levstikovega literarnega dela za slovensko slovstvo in narodno kulturo, ter je popularnega junaka, prvo živo in klasično postavbo slovenskega pripovedništva postavila pred Slovence v monumentalni obliki umetnostnega zbornika nevsakdanje veličine.

Janez Jalen: Bobri. II. Rod. Janez Jalen pridno nadaljuje svojo barjansko trilogijo »Bobri«; zdaj je izročil slovenskemu občinstvu že dva dela: »Sam«, in »Rod«, za jesen pa je napovedal še tretji del »Vrh«. Kakor čujemo, pa se mu snov razvija še v četrti del, ki pa ne bo direktno nadaljevanje koliščarskega življenja, temveč zgodbe Barja v poznejši dobi, »Ladje«, kar bi predstavljalo potem notranjo zvezo z njegovimi opisovanji Barja v sodobnosti, kakor je nekaj novel že priobčil v zbirki »Previsi«. Vse to spričuje, da je Jalen iz tipičnega gorenjskega planinskega opisovalca (Cvetkova Cilka, Ovčar Marko, Trop brez zvoncev), postal doslej naj-

širši epični opisovalec tudi Ljubljanskega barja, katerega baladnolično razpoloženje je odkril že Likovič (Svetinje nad Barjem). Jalenovo razpoloženjsko obzorje, kakor ga je tako polno in svojevrstno zajel v gorskih povestih, se je zdaj razširilo na široko oblast nižinskega močvirja ter je tudi tu zajel svojstveno favno in floro te pokrajine v svoj lagodni in pesniški slog.

Veliko zanimanje za razstavo hrvaške knjige. Hrvaško časopisje poroča, da kažejo ljudje v Zagrebu veliko zanimanje za hrvaško knjigo, kateri je posvečen še ta teden. Posamezne založbe in književne družbe so razstavile svoje izdaje v posebnih paviljonih na Zrinjevcu. Med temi založnicami ima okusen paviljon tudi Družba sv. Hieronima. Njene lepo opremljene in dobre knjige vzbujajo splošno pozornost ter je družba do sedaj prodala že več sto svojih izdaj. Več podeželskih knjižnic je pri njej odkupilo odnosno naročilo po več letnikov njenih knjižnih zbirk. Poslanstvo, ki ga vrši posestrima naše Mohorjeve družbe med Hrvati, je izredno važno, ker je ona edina knjižna založba, ki s svojimi knjigami prodira na deželo ter vsako leto pošilja med ljudstvo na tisoče in tisoče dobrih knjig in svoj koledar »Danico«. Družba je do sedaj izdala nad 650 knjig v nad deset milijonih izvodih.

Natečaj za ljudske igre. Glavno ravnateljstvo za občo ljudsko prosveto v hrvaškem prosvetnem ministrstvu je razpisalo nagrado za najboljše ljudske igre, ki bi bile primerne za uprizarjanje na ljudskih odrih. Vsebina igre mora biti vzeta iz hrvaškega narodnega življenja, predvsem iz razdobja borb Hrvatov za svojo državo. Za najboljšo

ljudsko igro je določena nagrada 20.000 kun. Poleg prve nagrade je določena še druga 15.000 kun in tretja 5000 kun. Ljudske igre, ki ne bodo nagrajene, vendar pa bodo dobro ocenjene, bo glavno ravnateljstvo odkupilo.

Milijonska zapuščina društvu »Napredak«. Zagrebška podružnica sarajevskega hrvaškega kulturnega in socialnega društva »Napredak« je imela te dni občni zbor, na katerem je bila tudi volitev novega odbora. Predsedniško mesto je še nadalje obdržal dosedanji predsednik Viktor Sedmak, v odboru pa je med drugimi tudi novoimenovani hrvaški finančni minister dr. Ante Filipančić. Na občnem zboru je bilo tudi sporočeno, da je pok. dr. Vladimir Horvat zapustil društvoma »Napredak« in »Hrvatskemu Radišu« znesek 10 milijonov kun.

Zborovanje o prosvetnem delu mladine je bilo 18. aprila v Mariboru za mariborsko okrožje. Sklenjeno je bilo, da bodo 8. in 9. maja v Slovenski Bistrici mladinske tekme pevskih skupin, skupin, ki se bavijo z ljudskimi pesmi, z lutkovnimi gledališči in ljudskimi odri. Prav tako bodo tekme fanfar in godcev.

Uspih dnevov hrvaške knjige. V dnevih, ki so bili posvečeni hrvaški knjigi so posamezne zagrebške založbe prodale okoli 9000 knjig v skupni vrednosti nad 1 milijon kun. Med drugim je prodala Matica Hrvatska nad 1000 knjig, Družba sv. Hieronima 1000 knjig, knjigarna »Preporod« 1841 knjig, založba »Evropa« 1784 knjig, založba Welzek nad 600 knjig, Savremena biblioteka 846 knjig, Hrvatski izdavalški bibliografski zavod 595 knjig, knjigarna Horvat okoli 500 knjig in knjigarna Kugli 560 knjig.

Kino

Ameriški filmi so prevladali na angleškem filmskem trgu. Svoj čas je bil uvoz ameriških filmov v Anglijo vezan na posebno dovoljenje, ki ga je izdal pristojni urad, potrjujoč, da je uvoz filma potreben. Zadnja leta pa je bil ta predpis ukinjen. V Angliji namreč primanjkuje filmov, ker so zaradi vojnega gospodar-

stva znatno omejili izdelovanje filmov. Da bi temu nedostatku vsaj na videz odpomogli, so skušali skrajšati filmske predstave, deloma pa uvajati v promet že igrane stare angleške filme. Kljub vsemu temu pa so lani v Angliji predvajali že tri četrtine ameriških filmov. To pomeni, da so v zadnjem letu morali

na devizah plačati Angleži Amerikan-
cem samo za filme okrog 8 milijonov
funtov, kar je že znatna vsota.

Javno filmanje v Zagrebu. Poročali
smo že o pripravah za ustvaritev prve-
ga hrvatskega večjega filma »Lisinski«.
V filmu bo tudi več velikih prizorov, ki
bodo prikazovali slavnostni koncert Za-
grebške filharmonije. Za to priliko je
ravnateljstvo državne filmske službe po-
vabilo meščanstvo na sodelovanje, ki se
je povabilu odzvalo ter je sodelovalo na

koncertu dne 31. julija. Koncertno pri-
reditev so v celoti filmali.

Film v Italiji. V lanskem letu je bilo
predloženih za revizijo v Italiji 324 fil-
mov v skupni dolžini 608.349 metrov.
Od predloženih filmov je bilo 148 itali-
janskih s 440.551 metrov, nemških 70 s
142.009 metri, francoskih 30 z 61.190
metri, severnoameriških Zedinjenih dr-
žav 21 s 47.144 metri in 55 iz ostalih
držav s 117.455 metri.

Radio

Radijska služba v NDH. Poročali smo
že o skrbi, ki jo hrvatska državna propa-
gandna uprava posveča radijski služ-
bi. V tem oziru je za izboljšanje radijske
službe dosegla že dobre uspehe ter je
dosedanje radijsko oddajno postajo v
Zagrebu precej pojačala, razen tega pa
je še postavila več radijskih postaj v
ostalih važnejših hrvatskih mestih. Zna-
čilno je, da je bila svoječasnno zagrebška
radijska postaja zelo slaba ter je odda-
jala svoj program vse do letâ 1928 z
0.35 KW. Tega leta so jo pojačali na 0.7
KW. S to jačino je potem postaja delo-
vala vse do leta 1940, ko so jo zopet
pojačali na 10 KW. V zvezi s tem je
bila spremenjena tudi valovna dolžina.
Sedanji hrvatski državni propagandni
urad, pod katerega spada tudi radijska
služba v NDH, si je pa za izboljšanje
radijske službe v NDH postavil velike
naloge. Tako namerava predvsem poja-
čati zagrebško radijsko oddajno posta-
jo od dosedanjih 10 KW na 120 KW
ter jo tako uvrstiti med velike evrop-
ske radijske oddajne postaje. Istočasno
namerava hrvatska državna propagand-
na uprava postaviti v Zagrebu močno
kratkovalovno radijsko oddajno posta-

jo. Na sedanjem področju NDH deluje
namreč samo ena takšna postaja, in si-
cer v Zemunu, ki jo je dala postaviti še
prejšnja jugoslovanska državna uprava
za svoje oddaje za Ameriko. Te postaje
sedaj uporablja seveda hrvatska držav-
na uprava. Poleg zagrebške radijske po-
staje delujejo sedaj v NDH še sledeče
postaje: v Dubrovniku 0.25 KW, zatem
enaka v Sarajevu. Staro valovno dolži-
no zagrebške postaje 276.2 m je pre-
vzela radijska postaja v Banji Luki, ki
obratuje sedaj samo z 0.2 KW, v do-
glednem času jo pa nameravajo poja-
čati na 4 KW. Predvidena je tudi po-
stavitev radijske postaje v Osijeku. Z
izboljšanjem radijske službe v NDH je
seveda zelo naraslo število radijskih na-
ročnikov. Medtem ko je bilo leta 1938
v Zagrebu samo 27.749 radijskih poslu-
šalcev, v Splitu 5487 radijskih naročni-
kov in v Sarajevu 6496, ki pa s svojimi
aparati Zagreba niti sprejemati niso mo-
gli, je bilo že leta 1941 v NDH 45.000
radijskih naročnikov. Njihovo število je
pa do 15. januarja letošnjega leta že
naraslo na 74.351. Potrebne radijske
aparate je NDH uvažala vse iz inozem-
stva.

Vsebina: V. Z.: Prosvetnemu delavcu v spomin. — Dr. Ivo Česnik: Slovenska
šaljivost. — V.: Kulturno udejstvovanje katoličana. — Knjižnica. — Kino.
— Radio.

Jährlicher Betrag L 10 - Letna naročnina L 10 - L'abbonamento annuale L 10 — Heraus-
geber - izdajatelj - editore: Prosvetna zveza, Ljubljana Miklošičeva c. 7 — Schriftleiter -
urednik - redattore: Vinko Zor — Zadrúžna tiskarna (Maks Blejec) Ljubljana

PROSVETNI ODER

SEPTEMBER-OKTOBER

1943

Slovenska mladinska igra

Martin Jevnikar — Nadaljevanje

5. Zvonček (1900–1939)

Zvonček. List s podobami za slovensko mladino. Ustanovil ga je in trideset let urejal Engelbert Gangl. Ustanovil ga je zato, »da bi nam bilo omogočeno, podajati Slovincem in Slovenkam, ki jim še sije zlata mladost, dobrega beriva, katero naj jo uči in razveseljuje... In da tem mladim svojim prijateljem čim bolj povečamo veselje, da jim širimo obzorje, da jih s povestjo učimo in z učenjem razveseljujemo, zato jim hočemo pisati »Zvonček«... »Zvonček« bo prinašal raznovrstno gradivo... pesmice, povesti, pravljice, basni, zemljepisne in zgodovinske, prirodoslovne in prirodoznanstvene spise...« (štev. 1. str. 20). Iger sprva ni imel v programu, vendar jih je po zgledu drugih slovenskih mladinskih časopisov začel prinašati že v četrtem letniku. Do konca izhajanja jih je priobčil 49, med njimi samo dva prevoda.

I. Prevodi

1. Šaljivo prerokovanje. Iz srbsčine. Mara Gregoričeva. 1910. — Dečki in deklice sede v krogu, eden čita vprašanja, drugi mu odgovarja. Vprašanja se glase: Cesa si edino želiš? Kaj ti je najljubše? itd. — To sploh ni igra, ampak šala za na pašo.

2. Ines in njeno pismo. Igrica iz italijanščine. Marica Gregoričeva. 1911. — Bice živi s hčerko Ines v velikem siromaštvu. Moža so zaradi poroke razdedinili in je umrl, sama pa niti stanovanja ne more plačevati. V tej stiski napiše Ines pismo Bogu, naj ji pošlje 50 kron za stanarino. Pismo nese na pošto markiza Ildegarda, njena stara mati. Pismo prebere in ji je žal, da je zavrgla sina; zato vzame vse k sebi, da tako popravi krivico. — Igrica je silno ganljiva: razdedinjenje, revščina, gospodarjeva grožnja zaradi najemnine, Inesino zaupanje v Boga, Ildegardino spreobrnjenje. Napisana je v istem moralnovzgojnem duhu, ki smo ga našli že v »Vrtcu« in drugod.

II. Izvirna dela

a) Igre

1. T a t. Gledališka igra v dveh dejanjih. Spisal F. G. Hrastničan. 1904. — I. dej.: Ropotarja so obdolžili, da je ukradel peku

dva prstana. Učitelj napravi v šoli dolgo pridigo o tatvini in grozi z vislicami. — II. dej.: Ropotarja priženo k peku; zatrjuje, da je nedolžen, in zaupa v pravico, ki se bo gotovo izkazala. Pride pek in pojasni, da je on shranil prstana. Pekovka prosi Ropotarja odpuščenja, nato pa pičejo. — Igrica je zelo tendenčna, hoče pokazati posledice tatvine. Učitelj napravi celo pridigo o tatvini. Igra je brez vsake vrednosti in tudi konec je premalo učinkovit. Ropotar je že star znanec v slovenski mladinski književnosti: siromak, ki po nedolžnem trpi krivico, a se ne pritožuje, saj se na koncu vedno izkaže njegova nedolžnost. Razlika je le v tem, da ga tu poplačajo samo s pijačo.

2. B r a t a. Igra v dveh dejanjih. Spisal Dečmanov Vinko. 1904. — I. dej.: Janez svari Martina, naj nikar ne pije, ker bo sicer ob vse. Martin pa pravi, da bo vse zapil, očeta pa poslal v ubožnico. Gre pit in prodca kravo. Oče pa je ne pusti odpeljati in vrne kupcu denar. II. dej.: Naslednji dan Janez sklene, da ne bo več pijančeval. Toda prijatelj ga hitro zmami v krmo. Oče in Martin sta žalostna. Oče poklekne in moli, Martin pa je že ves večer molil. Martin gre po Janeza; ta pred očetom prispeže, da ne bo nikdar več poskusil pijače. — Igrica je zelo naivna in preprosta. Janez je cele dneve pil in ljudje so že govorili, da bo vse zapravil; nena doma pa se spreobrne in prispeže, da ne bo več pil. To je v življenju nemogoče, tu je mogoč samo čudež. In res, oče in Martin ugotovita, da ju je Bog uslišal. Igra nima prave zgodbe, nič ne raste in se ne zapleta, ker se ne razvija po naravnih, ampak po nadnaravnih zakonih. Tudi ni prava mladinska igra, saj ne rešuje mladinskih vprašanj in nastopajo sami odrasli.

3. Kaznovani šaljivec. Igrica v enem dejanju. Spisala Marica Gregoričeva. 1909. — Matere ni doma. Andulka pride na obisk. Mirko se ji nalaže, da je postrežnica gluha, tej pa, da sestrična. Dekleti kričita na vso moč, končno se ozmerjata, dokler ne spoznata, da sta nalagani. Mirka kaznujeta s tem, da ne dobi kolačev in da ne sme s sestrično na počitnice. — Stvarca ima posrečen humor, ker dekleti ne vesta, kako je z njima, in se obema vse skupaj žalostno in smešno zdi. Je primerna za manjši oder, ker je silno kratka.

4. V a n d a. Igrokaz v treh dejanjih. Spisala Milica Janežičeva. 1909. — I. dej.: Prebivališče ciganov v gozdu. Začarana grofična Vanda, hči grofice Eme, prekrojuje ciganu Janošu, nato pa še drugim. Ko se vrne poglavar Maroš, mu pokažejo, kaj so nakradli. Marico in Zvonko, ugrabljena otroka trgovca Bogoviča, pošlje po drva; ker se upirata, ju pretepe. Vandí se otroka smilita, zato ju hoče rešiti. Ciganom nalije uspavalnega sredstva, nato naroči otrokoma, naj pobegneta. Prigovarjata ji, naj gre še ona z njima, a pravi, da ne more, ker je začarana. Začarala jo je vrtnarjeva žena, da nič ne ve o domu in se bo morala toliko časa klatiti s cigani, dokler je ne bo rešila molitev žene, ki jo enako ljubi kot mati. Otroka odideta. II. dej.: Pred trgovčevim domom. Oče in mati tožita za ugrabljenima otrokoma. Gresta v hišo. Otroka pribežita vsa trudna in sedeta na klop pred hišo. Cigani ju iščejo, zato se skrijeta za grm. Trgovce zgrabí za puško, cigani zbeže, ostane le Vanda; ta pove, da iščejo cigani Marico in Zvonka. Otroka se pokažeta in hočeta, da ostane Vanda pri njih. Ta pravi, da ni mogoče. Otroka povesta, kako bi lahko Vando razčarali. Mati poklekne in moli; pristopi angel in sname Vandí plašč; rešena je in trgovčevi jo sprejmejo za svojo. III. dej.: Pri Bogoviču. Otroci pripravljajo darila za materin god, Pride oče in naznani, da je zunaj vražarica, ki jim bo prerokovala. Najprej prerokuje Vandí, da bo kmalu našla svojo mater. Ta hoče takoj k njej. Zato vrže starka plašč raz sebe in pravi: »Tvoja mamica sem — jaz!« Veselje je veliko. Grofica pove, da je kupila grad in bo vzela vso trgovčevo družino k sebi. Kako je našla hčer, ne pove, ampak konča z besedami: »Reš, čudna so božja pota!« — Igra je umetniško slabo delo, polna je čudnih naključij. Nima nobene dramske zgradbe, saj dogodki ne rastejo iz značajev nastopajočih oseb ali po logičnih zakonih. Prvo dejanje je precej dolgovezno, naivno, saj prikazuje cigane po stari domnevi, kako si vedežujejo, kradejo otroke, polagajo obračun poglavarju, kako so kruti itd. Najbolj neverjetna in nemogoča je Vanda, začarana, da ne ve domov, sicer pa dobra in usmiljena. Da je stvar še ganljivejša, je plemenitega rodu. Če bi bila vsa igra pravičljiva, potem bi lahko nastopala taka oseba, ker je pa sicer docela realno okolje, je stvar tudi v mladinski igri zgrešena, čeprav je v otroški domišljiji meja med resničnostjo in pravičljnostjo zelo neizrazita. Nemogoč prizor je tudi pred Bogovičevo hišo. Kako sta prišla otroka prav pred domačo hišo? In po kratki odsotnosti je več ne poznata! Tudi Vandino razčaranje in srečanje z materjo je zelo naivno in ceneno. Nobena mati ne bo tako sprejela svojega več let odsotnega otroka. Mogoče je to spet samo v pravljici, če bi bilo vse pravičlica. Ali je s tem dosežen večji učinek? Ne, ker se prehitro in preveč

medlo konča. Slabo je tudi to, da manjka močne protiigre, kar bi delalo stvar zanimivo, napeto. Vse osebe so dobre, usmiljene in pobožne, zato je na koncu vse dobro. Grofica je tipična dobrotnica, kakršnih je polno v slovenski mladinski literaturi.

5. L a ž n i v a D a n i c a. Igra v dveh dejanjih. Mara Gregoričeva. 1910. — I. dej.: Danica se noče učiti; oče jo ošteva, mati ji daje potuho. Najde ključ in se spravi v omaro nad slaščice. Nekaj jih sne, nekaj pa zaveže v ruto in jo s ključem vred spravi v košaro perila, ki ga lika dekla Jožica. II. dej.: Jožica najde ključ in ga vtakne v omaro. Zasači jo gospa, pogleda, vidi, da v omari manjkajo jestvine, jo ošteje s tatico in, ko najde še poln robec, ji takoj odpove službo. Jožica joka in dokazuje svojo nedolžnost. Gospod ji verjame in pesti Danico, a ta trdovratno tají. Že pospravi Jožica vse svoje stvari, ko se Danica skesa in prizna tatvino. Zato jo pošlje oče v zavod. — Igra je zelo dolgovezna. Kaže, kako daje mati otroku potuho in kako se otroci ne smejo vzgajati. Jarmila je tip matere, ki svojega otroka blazno ljubi in mu slepo verjame, le kar njen otrok reče, to ji je sveto. Motiv se pogosto ponavlja v literaturi (prim. Stritar: Prijatelj; A. Medveč: Krivica in dobrota i. dr.). Podtaknjeni predmeti so pogosti pri Kr. Schmidu, pri Ciglerju (Sreča v nesreči) in drugod. Jožica je malo premodra in prepametna.

6. K l e p e t a v i M i č e k. Vesela igrice v enem dejanju. Mara Gregoričeva. 1910. — Stric pride na obisk in Miček mu za desetico razkrije, da je oče ukazal poskriti vse dobre jedi, da jih ne bi stric dobil. Prideta oče in mati, prijazno pozdravita strica in obžalujeta, da je zamudil kosilo. Stric jima odvrne, naj kar sama pojedata, kar sta poskrila v skrinjo in omaro. Takoj uganeta, da ju je Miček izdal, in ga hočeta pretepeti, a stric ne pusti. — Igrica skuša biti komedija, a ima pre malo pristnega humorja, da bi zaživela. Tudi se sprevrže v moralno-poučno zgodnico s pridigerskim koncem: »Ako starši pa učijo / svojo deco sleparijo — / vzklije v nji razbojnik, tat!« — Napisana je v verzih, v četrstopnih trohejih, a so zelo prozaični; rima je zaporedna ali prestopna.

7. S l a b t o v a r i š. Igra v enem dejanju. Mara Gregoričeva. 1911. — Justini je umrl Vinko. Obišče jo učitelj z otroki in jo vpraša, kako je prišlo do tega. Mati mu pove, da se je začel Vinko družiti s štrbunkovim Matijem, najslabšim dečkom v vasi. Včeraj sta privezala psu za rep goreč papir. Pes je stekel na sosedov skedenj, Vinko za njim, da bi ga rešil. Skedenj se je vnel, Vinko pa opekel. Učitelj začne poučevati otroke. — Igrica je zelo slaba, nima zgradbe, vse je naključje, da lahko razvije učitelj svoje nauke; teh je dve tretjini in se končujejo: »Zato, mili učenci, bodite dobri, ne storite nikomur hudega in se ne bratite nikoli s človekom, ki o njem

spoznate, da bi vam utegnil biti slab tovariš.« Zaradi teh nauk je nastala zgodba. Moti tudi to, da se prikaže materi angel in jo potolaži ob sinovi smrti.

8. Visoki gost. Mladinska dvodejanka. Fr. Rojec. 1914. — I. dej.: Sosed hiti na postajo. Vsem se čudno zdi in dve sosedi takoj uganeta, da gre po bogatega strica iz Amerike. Zato skleneta, da ga mora vsa vas sprejeti, da jih bo obdaroval. II. dej.: Vaščani postavijo slavolok in se živahno pripravajo, komu bo dal stric več denarja. Že so tu z zastavicami in šopki, ko pride sosed in pripelje na vrvici — osla, ki mu je pred kratkim pobegnil. Vaščani osramočeni pobegnejo. — Igra je v verzih; kar gladko teko. Je dolgovozna, ker je zelo malo dejanja, veliko pa besed. Tudi konec ni učinkovit, ker se predolgo pripravljajo nanj. Vse preveč je govorjenja. Igrica ima dramske nastavke, le izbrljeni niso.

9. Tončkove sanje in Miklavžev večer. Mladinska dvodejanka za manjše odre. Fr. Rojec. 1916. — I. dej.: Siromašna kmetska soba na Miklavžev večer. Tonček toži stari materi, kako hudo je, ker sta tako siromašna. Zima je, pa ima čevlje raztrgane, suknje pa sploh ne. Vsi ga zmerjajo z beračem, še sv. Miklavž ga ne mara. Malka, hči bogate gospe, pride spraševat, če bo k njima kaj prišel sv. Miklavž. Tonček ji odvrne, da nič. Deklica ga povabi na svoj dom, toda prisopiha njena mati in jo ošteje, kaj hodi k tem beračem po bolhe in uši. Tonček in stara mati se pogovarjata o očetu: ta je odšel v Ameriko za zaslužkom, a se je ponesrečil v rudniku, in o materi: ta je od žalosti umrla. Tonček zaspí. Pride angel in ga odnese v višave. II. dej.: Tonček se zbudi in pove, kaj je sanjal. Angel ga je peljal pred Boga, kjer je vse povedal, kaj bi rad: da bi očeta še enkrat videl in da bi dobil potrebnih stvari; zatožil je tudi bogato gospo, ker ne pusti Malki, da bi zahajala k njim. V nebesih so mu obljubili, da bo prišel sv. Miklavž in mu izpolnil vse želje. Zato pogrneti mizo sredi sobe. Vstopi bogata gospa in pove, da je imela hude sanje, morala se je zagovarjati pred Bogom. Zdaj bo podpirala siromake. Tončku da takoj novo obleko in igrač. Sredi tega pa se pokaže — Tončkov oče; ni umrl, zamenjali so ga z drugim istega imena. Hudobni ljudje so mu pisali, da so mu doma pomrli vsi, zato ni nič pisal. Ko ga gospa zagleda, se onesvesti. Ko se zave, pade na kolena in prizna, da je ona napisala tisto lažno poročilo, da bi se odkrižala Tončka. Obljubi, da jim bo sezidala novo hišo. Oba ji odpustita. Pride sv. Miklavž z angeli. Gospa mu da mošnjo cekinov; ta jo izroči Tončku. Dado mu še polno darov, nato pa odidejo v Društveni dom. — Igra je čudna mešanica resničnosti in pravljíčnosti. Vse drugo dejanje je tako prisiljeno, da bi se moglo goditi samo v sanjah, v tako realnem okviru pa je zgrešeno. Tudi ne prinaša pisatelj

nič novega. Iste motive najdemo na vsak korak v slovenski mladinski literaturi: v siromašni koči živi ubogi Tonček; dober je, priden in pobožen; mati mu je od žalosti in pomanjkanja umrla, oče se je zgubil nekje v svetu; dobra Malka ga obiskuje, njena mati in drugi pa ga sovražijo; pobožno moli in Bog mu pošlje dobrotnike, vrne očeta in siromaštvo se spremeni v blaginjo. Ta začetek bi mogli najti kjer koli v veliko boljši obdelavi (prim. Fr. Erjavec, Hudo brezno!). Razpiet je čudežen: navidezno mrtvi oče se vrne iz Amerike, bogata gospa ima iste sanje kot Tonček in se hipoma spreobrne in ga obilno obdaruje.

Leta 1920 je izšla igra v knjigi. Pisatelj pravi o njej: »Lani so jo v Ljubljani dvakrat igrali za Miklavža z dobrim uspehom, pozneje sem jo še izdatno predelal in izboljšal« (Zvonček 1920, 109). V I. dej. je vstavil obisk Jožka in Jerice, ki vabita Tončka na Miklavžev večer v Društveni dom. Ta noče iti, ker so ga lani napodili, češ da ima raztrgane čevlje in bere Vrtec. Kratek pogovor o dobrih knjigah. Nato bere babici dolgo povest o sv. Nikolaju (od 10.—24. str.). II. dejanje je popolnoma novo. Godi se v nebesih. Nastopajo Bog, sv. Miklavž, angeli in nadangeli, tri neveste, katerim je sv. Nikolaj dal doto, njihovi ženiní, Tonček, spremenjen v cvetlico, bogata gospa i. dr. III. dejanje je zelo spremenjeno prejšnje drugo. Dodan je prizor v Društvenem domu, kjer bere učitelj pismo neznanega dobrotnika iz Amerike, ki pošilja obilne darove za siromašne otroke in še 20.000 kron; izžreba naj jih najsiromašnejši. Seveda pripadejo Tončku. — V tej obdelavi je igra še veliko slabša, kajti pisatelj jo je predelal samo na dolžino, ne pa v globino. Zato je stvar še bolj dolgovozna in nemogoča. Pisatelj z njo ni uspel in tudi pri poznejših stvareh je imel nesrečno roko pri popravljanju.

10. Na razpotju. Enodejanka s petjem. (Osebe deloma v simboliških podobah.) Fr. Rojec. 1917. — Nadloga, Milosrčnost in Dobra misel čakajo dobrega, pobožnega, a siromašnega Janka. Oče mu je umrl, mati se je vnovič poročila in danes ga bo očim pognal po svetu. Vsaka bi ga rada speljala na svojo življenjsko pot. Očim prižene Janka; ta ga na kolnih prosí, naj ga pusti doma pri bolni materi, a oni se ne da omečiti. Janko ne ve, kam bi krenil. Nadloga ga zvabi na desno. Medtem pa prideta grof Dobroslov in njegova žena. Dobra misel jima silno hvali Janka. Ker sta brez otrok in jima je Janko povšeči, ga vzameta za svojega. — Igra je zelo slaba. Vile deklamirajo in dolgovozno razkladajo svoje vloge. Zrebajo, se pripravajo, preoblačijo itd. Jedro je starinsko: sirota Janko, bolna mati, hudobni očim; zaradi pridnosti in poštenosti najde dobrotnike, postane grof in skrbi za svoje sovražnike. Janko je posebljena dobrota, očim utelešena zloba; že njegova zunanost je strašna: kosmat je, ima brke, na rami sekíro.

11. **Spoštuj starost!** Mladinska enodejanka. Fr. Rojec. 1918. — Ded se pritožuje, kako je vsem v nadlego. Zlasti ga zaničuje snaha in njeni otroci. Nosača prineseta dedovo sestro Mico, vso pobito, in jo položita na posteljo, kjer umrje. Stražnik pripelje vnuka Janka; ta zelo robato in predrzno pove, da se je zaletel v to staro beračico, ker se mu ni hotela umakniti v sneg. To deda tako potare, da umrje, stražnik pa odpelje Janka v zapor. — Igra je dolgovozna in medla, brez najmanjše dramske zgradbe in rasti; so sami govori, večinoma nenaravni, umetni. Veliko je pridig; ves 7. prizor in vse dedovo govorjenje. Konec je čisto nepričakovan, nenaraven in neverjeten. Mati in otroci so silno slabi, pokvarjeni, posebno Janko govori tako prostaško in grobo kakor kak voznik. Igra je napisana v verzlih; kar gladko teko.

12. **Prstan.** Carobna pravljica dvodejanjka s petjem. Vladko in Fran Rojec. 1919. — I. dej.: K siromašnemu ribiču pride berač Marko. Dobra Minka ga pridrži čez noč, a škrtata Niko in Riko mu zelo nagajata. Oče je šel lovit ribe in ga dolgo ni domov. Riko pove, da mu je spodkopal brv, da je padel v globino, in mu pobral denar. Ko se oče vrne, pove o svoji nesreči, nato odidejo spat. Minki se prikaže mrtva mati z dvema angeloma in ji izroči čudežni prstan; trikrat naj ga zavrti, pa bo sta prišla dva angela in ji izpolnila vsako željo. II. dej.: Škratje plešejo v gozdu. Riko prinese čudodelni prstan; ukradel ga je Minki. Zato ga kralj poviša za podkralja. Riko se takoj prevzame in grozi tovarišem. Minka pride z beračem k škrtatom in jih prosi, naj ji vrnejo prstan; nočejo; zato jih hoče berač pretepati, a jih ne zadene. Prikaže se materin duh in ji spet pridobi prstan. — Igra je napravljena po znanem motivu, vendar ni uspeha; celo prvo dejanje nima z naslovom nobene zveze. Je dolgovozno, same besede, le škrtata skačeta po hiši, a ne napravita nič zanimivega, prizor z mačko in podgano pa je grob in neokusen. Nič boljša ni očetova vrnitev. V drugem dejanju je malo več živahnosti, a je spet premalo zgoščeno. Vsa igra nič ne raste. Temelj ji je spet starinski: siromašna koča, mrtva mati, dobra deklica!

Naslednje leto je Fr. Rojec igri napisal še tretje dejanje s 17 prizori in ga priobčil v Zvonček (1920, str. 10—28). O njem pravi: »... Igrico so igrali že v več krajih po kmetih. Povsod se je uprizoritev dobro obnesla. Gledalci — mali kakor veliki — so bili jako veseli igre in izredno zadovoljni so bili z njo tudi prireditelji. Taka poročila so mi dala povod, da sem igro razširil in dopolnil še s tretjim dejanjem, ki se pravilno razvije iz prvih dveh dejanj in igro uspešneje zaključi, kakor je bila završena prvotna dvodejanjka. V tretjem dejanju je ples ter je zdaj igra dovolj dolga in primerna tudi za največja mestna gledališča. Ker je igra nestala na domačih tleh in kaže tudi same naše domače pri-

zore, je prirodno, da je zbudila zanimanje po kmetih in bi časih tudi v mestih nadomestila kako tujo Snegulčico. V ta namen sem igro razširil in dopolnil...« (Zvonček 1920, 59).

Tretje dejanje je takole: Kraljevič pride z materjo v mraku na trato. Uporniki so vrgli očeta v ječo, sama sta pobegnila in sta trudna in žalostna. Škrat Niko pove kraljeviču za Minkin čudodelni prstan. Kraljevič ji napiše pismo in jo prosi pomoči. Minka pride z očetom in Markom, zasuče prstan in kraljevič prosi angela pomoči. Nato zasnubi Minko; ta privoli. Pod lipo prineso prestol. Najprej se kraljeviču poklonijo kmetški odposlanci. Kraljevič priseže, da bo pravično vladal. Pokloni se mu vojska, nato župan prestolnega mesta s tremi svetovalci. Ker so svetovalci oderuhi, jih takoj zapre. Minkinega očeta napravi za prvega ministra, berača Marka za maršala. Svetovalci pa podkupijo nekaj vojakov, da jih spuste, nato podkupijo še druge. Vse to pove škrtat kraljeviču. Župan začne streljati na kraljeviča in korakati z vojsko nadenj. Vsi se razbeže in pomagati mora Minka. Zasuče prstan in kraljevič ukaže angeloma, da se dvigne drevo v zrak. Vsi se tega prestrašijo in prosijo kraljeviča odpustanja. Na nevestino prošnjo vsem odpusti. Med zvonjenjem zvonov odideta kraljevič in Minka k poroki. — Tretje dejanje je še slabše od prvih. Prizori so zneseni od vsepovsod; ubežni kraljevič (Levstik!), škrtat pove za prstan, kraljevič zasnubi siromašno Minko, ribiča in berača napravi za ministra in maršala, kmetje se poklonijo kot na Gosposvetskem polju, kar je v igri omenjeno, tudi besedilo kraljevičeve prisege je podobno, župan strelja s topovi na kraljeviča, nato ga lepo sprejema, Minka prosi za upornike. Dejanje je preveč neenotno, mnogo preveč je besed, odveč so celi prizori (o kmetški poklonitvi pravi, da se lahko izpusti). Pisatelj bi moral črtati vsaj polovico. Ne vemo tudi, zakaj so plesi ob poklonitvah. Vedno plešeta samo dva. To ni ne realistično ne pravljico. Pisatelju je šlo samo za dolžino, kar posredno prizna v opombi: »... je zdaj igra dovolj dolga...«

Pisatelj je igro še enkrat popravil, kakor sam poroča: »... Tudi jaz sem igro Prstan v tretji dopolnil in popravil ter jo s tem dogotovil. Zazdela se mi je, da imata prvi dve dejanji nekoliko prerahlo zvezo s tretjim dejanjem. Zato sem vzel iz tretjega dejanja štiri osebe, in sicer župana kot razbojniškega poglavarja, prvega svetovalca kot ključavniškega pomočnika in bogatega zlatarja, drugega svetovalca kot krošnjarja in tretjega svetovalca kot popotnega kramarja. Iz nastopov teh oseb sem napravil nekaj novih prizorov v začetkih prvega in drugega dejanja, a dosedanja dvodejanjka, ki je namenjena za manjše odre na deželi, ostane v tridejanjski igri nelzpremenjena. Tudi tretje dejanje sem z ozirom

na to dopolnitev nekoliko predelal. Tako dopolnjena in popravljena tridejanjka bi bila nekaka satira na sedanje prevarne razmere v svetovni zgodovini in bi jo izdal letos v knjižici s podobami kakor »Tončkove sanje...« in potem bi hotel izdati na tak način vsako leto po eno mladinsko igro, ako dobim založnika« (še enkrat »Prstans«. Zvonček 1921, 94). — Igra ni izšla, zato o njej ne moremo soditi. Iz opombe pa je razvidno, da je šlo tudi tedaj popravljanje predvsem na dolžino! V istem letniku (1921, 272) poroča uredništvo, da je izročil Franc Rojec mladinsko igro v štirih dejanjih Neoposlusni živko; priobčilo jo bo prihodnje leto. Igra pa ni nikoli izšla ne v Zvončku ne v knjižni izdaji. Vzrok je neznan.

13. Šivilja Klara. Igra v treh dejanjih po stiški narodni pravljici. (Brez podpisa.) 1921. — I. dej.: Otroci se igrajo pred gozdom. Marička pripoveduje o šivilji Klari, ki je živeła tu na starem gradu. Bila je zelo skopa. Brata sta ropala ljudi, ona je prenařjala ukradene stvari. Zato jo je kraljica vil začarala v staro čarovnico, brata pa v psa; podnevi mora šivati, ponoči parati. Rešiti jih more nedolžen otrok, če gre v jamo, si nabere iz kadi zlata in se nič ne ozre nazaj... Ker je pozno, odidejo otroci domov. Pride Jožek; sirota je, oče je bolan, mačeha ga pretepa. Ne upa si domov, zato leže in zaspi. Pridejo vile in mu zapoje pesem sročje. Kraljica vil mu da vsa potrebna navodila, nato spečega odpelje v votlino. II. dej.: Podzemská jama. Klara šiva in toži. Rada bi se rešila, a palčki vsakega zmotijo. Palčki igrajo in pojejo, nato skušajo zmotiti še Jožka. Ta pa si nabere zlata in srebra ter odide. Klari pače čarovniška krinka z obraza, isto bratoma; vsi trije umrjejo in trije beli golobčki odlete v nebo. III. dej.: Isto pozorišče kot v I. dejanju. Jožek spi. Otroci ga zbude in mu povejo, da ga je oče vso noč iskal, mačeha pa je odšla domov za vedno. Jožek jim pove o svojem doživljanju, misleč, da je sanjal. Ko pa zapazi vreči, spozna, da je bila resnica. Hoče ju dvigniti, a sta pretežki. Zato ju otroci nalože na nosilnice in pojoč odnesejo. — Igra je zmes resničnosti in pravljicnosti. Začenja se realistično, z Jožkovim spanjem pa preide v pravljico. Vendar sta prvi dejanji dobrt, ker se godita v sanjah, slabše je tretje, ker prikazuje tu realne dogodke na pravljichen način. Tu se je pisatelj oddaljil od pravljice, ker je potekla, in ni vedel, kaj bi napravil. Čisto v redu bi bilo, če bi se Jožek prebudil in spoznal, da se mu je sanjalo. Pisatelj bi ga lahko kako drugače poplačal, ne z vrečo zlata. Saj je že to plačilo, da je mačeha odšla! Nedsledno je naslikan oče. V prvem dejanju je bolan, da bi potreboval zdravnika, v drugem zdrav, saj ga vso noč išče! Sirota Tonček je že stara postava in smo ga že nešteto krat srečali.

14. Matjaževi hajduki. Enodejan-

ka s petjem in godbo za 10. oktober in 12. november. Tone Gaspari, 1923. — Ivan, Pavle in Peter pasejo in se pogovarjajo o kralju Matjažu. Pride Matjažev hajduk in pove, da ima Matjaž pol vojske pod Peco, pol pod Krimom. Izroči jim vršič zimzelena, znamenje, da so sprejeti med Matjaževe hajduke. — Igra je rodoljubna, priložnostna. Je zelo živahna, moti le preveč realistično slikanje pripovedne snovi.

15. Jure. Zaloigra otroka v treh dejanjih. Karel Štrbenk. 1926-27. — I. dej.: Jure pride med vaške otroke in pove, da je sirota, da so ga izgnali iz mesta, ko so mu črni možje odnesli mater. Županova Marija ga lepo tolaži, njen oče pa odloči, da bo ostal pri stari Poloni, ker je bila njegova mati iz te občine. II. dej.: Jure veliko trpi; Polona je zlobna, ves dan mora lačen nositi drva. Vse hudobije pripisujejo njemu. Najbolj mu nagaja vaški nagajivček Jože; županu ga zatoži, da je tat. Zato mu ta naroči, naj se oglasi zvečer pri njem, da bo tepen. Jure poklekne pred znamenje in molí in kliče mater. V daljavi se mu mati oglasi. III. dej.: Jure leži hudo bolan; v gozdu je zaspal in se prehladil. Pride župan in ga ošteva, da je tat in lenuh, da mora na delo. Ker župan in Polona vidita, da je res slab, se ga usmilita in Marija mu prinese tople juhe. Jure jo sprašuje, če bo šel zdaj lahko k mamici, ko je bolan in bo umrl. Otroci mu prinese raznih igrač in ga prosijo odpuščanja. Vsem odpusti. Ko odidejo, se začne pogovarjati z materjo. Soba se razsvetli in angel pride po Jureta ter ga odpelje k materi; ta ga kliče iz daljave. — Igra je zelo ganljiva. Izbrani so samo taki prizori, kjer je pokazano čim večje Juretovo trpljenje. Zato nekoliko trpi zgradba, dogodki premalo rastejo organsko drug iz drugega. Lepo pa je prikazana usoda sirote, ki je vsem v nadlego in zato kriv vsega, kar se slabega zgodi v vasi. Jure je dober, vdano trpi, nič se ne pritožuje, le prosi in joka. Hrepení po materi, ta res pride ponj. Najlepša postava je Marija; govori tako pametno in preudarno kakor kaka mamica. Silno usmiljenega srca je in skuša lajšati Juretu trpljenje, kolikor more, le premalo zaleže njena beseda. Podoben ji je brat Marjan, le da se manj ukvarja z Juretom. Oče je oblasten vaški župan; jezi ga, da mora občina preživljati tuje otroke. Zato ga je lahko prepričati, da je Jure slab, tat, in je trd z njim. Šele na koncu spozna, da je Jure končno tudi človek, in mu pošlje juhe. Otroci so lahko miselni, ko pa vidijo Juretovo bolezen, jim je hudo, da so ga mučili, in ga prosijo odpuščanja. Najbolj črna je Polona. Hudobna ženska je in na vse načine muči ubogega otroka; še na smrtni postelji mu pojé juho. Igra spada med najboljše Zvončkove igre. Močno je podobna Pečjakovi Lojziki, ki je izšla v Vrteu 1915. leta.

16. V vlak u. Božična igrice v enem dejanju. (Brez podpisa.) 1932-33. — De-

klice in dečki se peljejo v vlak na počitnice. Dečki so razposajeni in nagajajo staremu gospodu. Ta pravi, da je sv. Peter in da ne bodo letos nič dobili za božič. Dečki ga prosijo odpuščenja in sv. Peter jim odpusti. — Prizor je slab in neverjeten, ker so dečki preveliki, da bi kar tako prišel sv. Peter. Pisatelj hoče poudariti, da morajo biti otroci povsod olikani.

b) Prizori in prireditve

1. Skrb in Smrt. Igrokaz v dveh dejanjih. Po I. Božiču za oder priredil Juraj Pangrac. 1903. — Igra je napravljena po znani narodni legendi, kako ujame Skrb na drevo Smrt. Je zelo živahna, razgibana in smešna. Situacijska komika je posrečena.

2. Prvi poljub. Gledališki prizor. Spisal F. G. Hrastničan. 1905. — Olga pride na počitnice in noče dati sestrici Miri prvega poljuba, ker je poredna. — Igrica je zelo nalvna, brez vsake vrednosti. Nekaj besed in opominov in na koncu Mirina objuba, da se bo poboljšala. Speljano je zelo ponesrečeno, primerne mogoče za nekaj mestnih otrok, drugim pa je stvar tuja in smešna.

3. Prijatelj mladine. Prizor iz Prešernovega življenja. Spisal F. G. Hrastničan. 1905. — Prizor je priložnosten, brez vrednosti, nalven (Prešernovo skrivanje in prisluškovanje v veži, Trdinov prihod in govorjenje itd.). Avtor je uporabil znano zgodbo o figah, a se mu ni posrečilo, da bi napravil kaj močnega, dobrega, vrednega velikega Prešerna.

4. Hojka — božično drevo. Majdičevim deklicam za božično 1906. priredil in podaril A. Špan. 1906. — Dramatiziral je v verzih staro pripovedko, kako je hoja postala božično drevo. Tu predstavljajo drevesa deklice. Verzi so tekoči; skuša posnemati narodno pesem.

5. Družba sv. Cirila in Metoda. Prizor v enem dejanju. Sestavil Polenčan. 1908. — Učitelj razlaga učencem o namenu in pomenu te družbe. Dramatizirano je samo zaradi živahnosti, sicer nima nič dramatičnega.

6. Zvonček. V proslavo »Zvončkovez desetletnice spisal Fr. Kolednik. 1909. — Priložnostna stvar za 10 letnico Zvončka.

7. Darežljivi otroci. Igrica v petih prizorčkih. Spisala Mara Gregoričeva. 1909. — Terezika in Ančka obdarujeta berača in beračico z desetico in srebrno verižico. Nauk: »Bodita vselej darežljivi, kadar vidita potrebo in ubožstvo!« — Nič posebnega.

8. Mati in sin. Slika iz mestnega življenja. I. P. Cvetan. 1910. — Matj leži bolna; sin ji pobere denar in odide v krčmo k natakariči; tu ga ubljejo, mati umrje. — To sploh ni mladinska igra, ker je vse skupaj prav za prav le materin monolog. Tudi konec je težko verjeten.

9. Božična povest. F. Palnák. 1911. — Sestoji iz Predigre, kjer prosita Jožek in Anica strica, naj jima pove povest o siromaku, ki nima jaslic. Povest: stric pripoveduje o ubogem dečku; prišel je v gozd, zaspal, med spanjem so mu peli angeli; ko se je zbudil, je klical mater; ta je res prišla. Na njeno molitev ga je Bog spreminil v angela. Konec: Otroka sta ganjena in srečna, da imata še mater. — Igra je okvirna. Vložek je legendaren in se godi ob stričevem pripovedovanju. Predigra je zelo živahna, preprosta in nepriljubljena. Dobro je zadeta otroška podjetnost in radovednost. Medigra ali povest je slabša. Napisana je v verzificirani prozi, precej okorno in dolgovezno. Izrazi so slabi. Deček govori premalo naravno, preveč prisiljeno. Tudi pesem angelov je okorna. Konec je spet ljubek, živahen in učinkovit.

10. Desetnica. Gledališka igra. Cvetko Gorjančev. 1912. — Dramatizacija narodne pesmi. Narodno pesem skuša posnemati tudi z verzih, s ponavljanjem, na primer pri ogovarjanju in odgovarjanju dreves, pri slovesu obakrat. Verzi so precej dolgovezni, prozaični. Rima je zaporedna ali prestopna.

11. Mamin god. Andrej Rapè. 1913. — Priložnosten prizor v okornih verzih.

12. Legenda o morju. (Prizora.) Jan Reginov. 1917. — Ajtiološka pripovedka o postanku morja; podobna je oni o Rabeljskem jezeru. Slaba stvar.

13. Morje plaka. Tone Seliškar. 1920. — Alegoričen rodoljuben prizor.

14. Nadučiteljevo slavje. Slavnostna deklamacija ob proslavi 25 letnega službovanja gosp. Vinka Brceta v Sent Janžu na Dolenjskem dne 12. julija 1924. Fr. Rojec. 1925.

15. V devetih deželi. Gledališki prizor. Dr. Ivan Lah. 1925. — Stvar ima zelo malo dramskega. Je neke vrste Aškerčeva Čaša nesmrtnosti, le da je bolj razvlečena.

16. Prisega. Nuša Rapètova. 1926/27. — Rodoljubna stvar, nič posebnega

17. Na kraljev dan. Gledališka igra. Dr. Ivan Lah. 1926/27. — Okvirna igra, rodoljubna, precej dolgovezna in patetična. Podobno snov imamo že pri št. 17, le da govori tam Zgodovina, tu pa Zvezde.

18. Gašperjev junaški čin. Igra lutk v šestih slikah. Mitja Švigelj. 1927/28. — Gašper reši kraljčino in jo dobi za ženo. — Živahna stvar, napravljena precej po tujih vzorih, n. pr. Snegulčica.

19. Koledniki. Prizor iz sedanjih dni. Vinko Bitenc. 1931-32. — Preprosta stvar s socialno tendenco.

20. Kresnica Krasotica. Vinko Bitenc. 1931/32. — Borna pravljicijska slika v verzih.

21. Špelica in medvedek Nevedek. Prizor za Miklavžev večer. Marija Grošljeva. 1932/33. — Uvodna igra v Miklavžev nastop. Igrica je prisrčna in ži-

vahna; lepo prikazuje špelico in njen trud z medvedkom.

22. Zvonček 1934. Petrčkove novoljetne sanje. (Brez podpisa.) 1933/34. — Petrčku se prikažejo sotrudniki Zvončka. Priložnostno.

23. Mi smo čuvarji... Govoreči zbor. Viktor Pirnat. 1933/34. — Deklamacija s petjem in telovadbo.

24. Sirota na ulici. Vinko Bitenc. 1933/34. — Socialna sličica z izredno ostjo proti gospodi, ki nima srca za siromake. V verzlih.

O c e n a

Igre v Zvončku so napisane v istem duhu in obsegu, kakršne smo našli že v Vrvcu, Angelčku ali pri Stritarju. Vsebinsko so zelo borne. Največ nastopajo sirote brez staršev; tuji ljudje jih zaničujejo, mučijo, toda ti so dobri, pridni in poštenj, zato jih na koncu vendar obišče sreča; ali umrjejo ali pa najdejo kake neznane, bogate dobrotnike.

Ta motiv je star in se z majhnimi spremembami stalno ponavlja. Otroci so večinoma vsi dobri in govore zelo modro. Obdelava je šibka, saj jim manjka prave dramske zgradbe in pesniškega poleta. Vzrok je v tem, ker so jih pisali ljudje, ki se niso intenzivneje zanimali za dramatiko. Začeli in končali so v Zvončku. Pa tudi zahteve so bile tedaj zelo skromne; da je bil le dialog, pa so mislili, da je igra; in čim več naukov so ji pritaknili, tem boljša jim je bila.

Da bi gledali na umetniško vrednost, jim ni prišlo na misel.

Največ iger (sedem) je napisal Fran Rojec. Po večini se je ukvarjal s pravljimi motivi, a niso čisto izvorni. Kljub vnetemu popravljanju mu ni uspelo, da bi ustvaril res dobro igro, tako vsebinsko kakor oblikovno. Kakor smo videli, je popravil samo v dolžino, ker so se mu zdele vse igre prekratke. Nespretno je mešal resnično življenje s pravljicnostjo. Dru-ga po številu iger (pet izvernih in dva pre-

voda) je Mara Gregoričeva. Ta se je še najbolj držala stare šole, zato so vse njene igre pobarvane z moralno tendenco. Oblikovno so slabe, dramatizacije preprostih poučnih zgodbic.

F. G. Hrastničan je pod psevdonimom prispeval tri stvari; vse so podpovprečne. Tri prizore je poslal Vinko Bitenc; dva imata ostro socialno noto. Po dva prizora sta napisala dr. Ivan Lah in Mitja Švigelj; drugi sotrudniki (vseh je 26, pet stvari je brez podpisa) so prispevali po eno stvar. Zato so dela po vrednosti zelo različna. Najboljša stvar je Jure Karla Štrbenka. Prizori so po večini rodoljubne vsebine. Njihova vrednost je zelo relativna; nekje uspo, drugod ne; navadno so priložnostni.

6. Naš dan (1936/37–1940/41)

Naš dan je bil mladinski časopis. Priobčil je samo dve slabi Bitenčevi igri, in sicer:

1. Dva cekina. Dramatična zgodba v 3 slikah. Vinko Bitenc. 1939/40. — I. slika: Zimsko popoldne sedi babica z vnuki pri peči in jim pripoveduje pravljice. Pride berač Pometaj, velik pijanec, in jim pove, kako je zapisal vragu dušo za dva cekina. II. sl. pokaže, kako je šel Pometaj v ris, poklical vraga, mu zapisal dušo, za katero bo dobil dva cekina, kadar bo mesec tako nizko, da ga bo mogel s palico doseči. III. sl.: Berač odide spat, otroci mu ne verjamejo, babica jih posvari pred pijačo. — Igrica ni nič posebnega, sami stari in že obrabljeni motivi, potreseni s koristnimi nauki.

2. Mojster Kurent. Vinko Bitenc. 1939/40. — Kurent se v svojem dvoru pripravlja, da bi odšel na svoj god v mesto rajat. Prideta Boris in sirota Barbka in ga prosita, naj gre z njima na vas, kjer je tako žalostno; v mestu ljudje brez njega norijo. Uboga ju. — Slaba stvar. Dramatskega ima prav malo. Napisano je v verzlih.

(Se bo nadaljevalo.)

Očrt svetovne drame po letu 1900

Viktor Smolej — Nadaljevanje

Nemčija

Prehajam k dramatični Nemcevi. Predhodnika nove romantike ima nemško slovo-stvo v dramatiku Franku Wedekindu. Nasproti tipu samozadovoljnega, v ozek svoj vsakdanji krog po večini le gmočnih prizadevanj uklenjenega malomeščana postavlja Wedekind bohema, človeka potepuha in upornika proti vsemu malomeščanskemu, proti lenobnosti in brezbriznosti. V njegovem delu je postavljen posameznik v ostro dramatično nasprotje proti meščanski družbi. Ta protestirajoči posameznik je zdaj umetnik, zdaj erotično prebujeni mladenič, zdaj

emancipirana ženska. V slovenščino je prevedeno in tiskano njegovo Pomladno prebujenje (erotično problematično najboljše Wedekindova stvar). Izmed naturalistov, ki jih je zajel val nove romantike, je najpomembnejši in najmočnejši Gerhardt Hauptmann. Razvoj iz naturalizma v novo romantiko je pri Hauptmannu nakazan v igri Hanice pot v nebesa — pri nas pogosto igrano, dasi le iz rokopisa — kjer se v naturalistično slikanje ubožnice vpleta sanjski svet v vročici umirajoče sirotice Hanice. Dalje bi spadale v novo smer: Florian Geyer; Potopljeni zvon — pri nas prevedeno,

igrano in tiskano — kjer se vse vtaplja v pravljico, nastopajo bajna bitja, postave so simbolične, dejanje je postavljeno v srednji vek, namesto proze piše dramatik sladke verzice; Ubogi Henrik s snovjo iz staronemške legende, pozname pri nas po Mešku v Henriku, govavem vitezu. Pomembnejši kot pesnik kakor kot dramatik je Hugo v. Hofmannsthal, vendar je treba reči, da so opere in operete komponista Richarda Straussa dosegle večjo ceno tudi zato, ker so libreta izpod Hofmannsthalovega peresa umetniško tudi po svoje pomembna (Elektra, Rožni kavalir). Pri nas poznamo Hofmannsthal kot prirejevalca srednjeveških in klasičnih dram za moderno gledališče. Njegovo tako najpomembnejše delo je prepesnitev Slehernika, pri nas pogosto igrano v Zupančičevi prepesnitvi ter tudi tiskano. Med nemškimi ekspresionisti so svoj čas tudi izven nemških meja dosegli uspehe n. pr. Georg Kaiser, učinkovit prikazovalec nasprotij med civilizacijo in človečanstvom, dalje marksist Ernest Toller, ki so ga pri nas igrali iz rokopisnih prevodov delavski odri, v tisku pa je izšel njegov Hinkemann. Potem Klubbund, znan po svojem Krogu s kredo in Prazniku cvetočih češenj, prepesnitvama po starokitajski in starojaponski predlogi, značilnima po stremljenju po čisti lepoti, primitivnosti, po slavljenju človeške žrtve za višjo idejo. Izrazito katoliški obnovitveni smeri pripadajo nemški dramatik Sorge, Weismantel, Mell in Dietzschmidt, Johann Reinhardt Sorge, ki je zelo zgodaj umrl, je skušal pomladiti katoliško dramo. Napisal je n. pr. igre Berač, Guntwar, najlepši pa je misterij Metanoecite, ki je prav za prav skupina treh misterijev: Rojstvo Kristova, Marijino spočetje in Darovanje v templju. Dramatična vizija je Zmaga Kristova. Maxa Mella so pri nas igrali iz rokopisnih prevodov. Pomembnejša njegova misterija sta Igra apostolov in Igra o posnemanju Kristusa. Dietzschmidta smo poznali manj (prim. legendarno igro Kristof ter Noči brata Vitalisa). Lea Weismantla pomembnejše igre, tudi napisane v duhu nove ljudske občestvene igre, so: Smrtni ples, Igra o rožnem vencu, Jezdec apokalipse, Čuvaj pod vislicami i. dr. Kot popularizatoriki istih dramatskih obnovitvenih novokatoliških stremljenj in pomembni pesnici naj tu postavim še Rut Schumannovo in Ilse v. Stach, ki sta obe dali nekaj dobrih iger.

Poljska

Izmed evropskih narodov so slovanski narodi dali doslej manj pomembnih dramatikov kakor drugi, vendar so med temi po svojem notranjem in zunanem obrazu zelo značilni predstavniki evropske so-

dobnosti. Poljaki navezujejo svojo moderno naravnost na Modro ptico Belgijca Maeterlincka. Izmed dramatikov je dosegel svetoven glas ne toliko kot dramatik kolikor kot tip boleštni dekadent, satanist in mednarodnik Stanislaw Przybyszewski (drami Zlato runo in Sneg). Njegovo odrsko delo je zbudilo velikansko zanimanje pri publikii zaradi svojih škandalov in policijskih prepovedi. V dramii se je poskušil tudi Przerwa Tetmajer, ki je napisal dobro zgodovinsko dramo Zaviša Crni, pa dramatskega dela ni nadaljeval, temveč se ves posvetil liriki in epiki. Veliko priznanje je žela drama pesnika Rydela Začarano kelo. Tu dramatik prikazuje, kako žena na prigovarjanje hudičeve ubije s svojim hlapcem moža, a hlapec ji utone in njej se zmede. Publika je z vsem srcem sprejela čudovitost in nenavadnost prikazovanega kraja in ljudi (začarano jezero, gozdni mož, dva zlodeja itd.). Na najmočnejšo poljsko dramatikovo, na dramatikovo romantike, je navezal svoje delo eden izmed največjih poetov Poljske, genialni Stanislaw Wyspianski, pesnik in dramatik, ki je svojim dramam sam risal scene in studiral rekvizite. Tako je dal kmečko tragedijo Kletev, tako enodejanko Varšavanka — iz upora 1851 — a najviše se je vzpela njegova pesniška sila v dramii Svatba, kjer je poudaril povezanost narodnih generacij in izrazil verov poljsko prihodnost. Naslednje njegove drame po poetični izoblikovanosti in dramatični obliki morda vse zaustajajo za Svatbo, toda v vseh se javlja genialni narodov poet in videc skozi ogenj in kri v prihodnost. Obzorje njegovih dram je veličastno kakor velikanska platna in kakor antične himne ter sveto-pisemske zgodbe (n. pr. Osvobojenje, Legija, Novembrska noč, Akropolis, vrsta zgodovinskih dram itd.). Po prvi svetovni vojni je najpomembnejši poljski dramatik Karel Hubert Rostworowski, ki ga na naših odrih še nismo srečali, čeprav bi to zaslužil. Začel je z dvema velikima deloma, Juda iz Kariota in Kuligula. Pod vtisom vojnih strahot in socialnih krivic je napisal Usmiljenje. Za seboj je potegnil poznavalce in publiko z okrutno, elementarno kmečko tragedijo o slepi materinski ljubezni in lakomnosti Izenadenje.

Rusija

Izmed ruskih pisateljev je z dramo Car Peter in Aleksej osvojil evropske odre simbolist Merežkovskij, dramatik, ki je težak filozof in pesnik notranje človekove problematike. Drugi, ki pa je šel svojo smer, je bil Gorkij — da ne omenjam naturalista Tolstoja — ki je z Nočnim zavetiščem (ali Na dnu) ustvaril iz naturalizma privzdignjeno dramo socialnih nasprotij.

(Se bo nadaljevalo.)